

Co to byla vězeňská korekce na Pankráci? Betonová, z více než poloviny podzemní kobka. V ní bylo malé okénko, které bylo rozbité, a jím do cely trvale proudil mrazivý vzduch. Navíc dveře nedoléhaly, a tak se vězeň vlastně pohyboval v permanentním průvanu.

Když mě tam zavřeli, byl leden roku 1959 a venku bylo 29 stupňů pod nulou. Měl jsem na sobě jen spodní prádlo, k pití mi každé ráno přinesli černou kávu, které jsme říkali „močka ministerstva vnitra“, a malý kousek chleba měl vystačit na celý den. Rozdělil jsem ho na tři díly – snídani, oběd i večeři. Normální vězeňské jídlo jsem v korekci dostal jednou za tři dny.

V mrazivé kobce, bos a téměř nahý, jsem celý den chodil ode dveří k tomu okénku a zpátky. Čas jsem měřil tím, že jsem si počítal tep na levé ruce, o kterém jsem věděl, že šedesát tepů je přibližně minuta. Tak jsem určoval, kdy je poledne a kdy večer, jinak se to totiž poznat nedalo, poněvadž v cele trvale svítila žárovka. Bylo to vážně utrpení, snad nejhrošších deset dní. Mlátil jsem pěstmi do dveří a řval na bachaře, že jsou vrahové, ať mi dají aspoň kalhoty a vězeňskou bundu, abych nemusel tolik mrznout. Bez odezvy, jak jinak. Vyvedli mě až po deseti dnech a já se ve ve značně zdeptaném stavu mohl vrátit na své pracoviště. Přísahal jsem přitom, že to Václavu Krycnarovi do smrti nezapomenu.²⁾

Z Basoprojektu, jak jsme Technickém ústavu ministerstva vnitra v Praze na Pankráci mezi sebou říkali, jsem byl posléze přeložen do jeho pobočky v Plzni na Borech. Byl jsem jediný projektant – elektroinženýr, který sem byl převelen se strojnickou skupinou. Tito lidé byli specialisty na konstrukce nejrůznějších galvanizoven a lakoven pro velké stroje a automobily a já jsem měl jejich projekty (později s jedním pomocníkem) „oživovat“ elektrickým zařízením. Největší zakázkou a pro mě také neobvyklým úkolem byl například projekt na stavbu obrovské tavicí pece na výrobu hliníku, který jsme vypracovávali pro továrnu ve Svätom Kríži nad Hronom. Pro výrobu hliníku z bauxitu jsou potřeba giganticky velké proudy, takže bylo nemyslitelné, abych mohl pro novou pec navrhnout běžné vodiče, které se u nás vyráběly. Jedinou možností byly průřezově velké hliníkové pasy, aby úbytky napájecího napětí byly co nejmenší. V literatuře, kterou jsem si objednal, jsem se také posléze dočetl, že když tyto silné přírodní hliníkové pasy natru ještě černou barvou, ztráty se sníží ještě asi o dvacet pět procent. Tak jsem to tak předepsal a za nějakou dobu jsem se také dověděl, že nová tavicí pec ve Svätom Kríži nad Hronom podle mého projektu a tepelné konstrukce šlape jako hodinky. Bylo to v tom vězeňsky šedivém životě přece jen jakés takés uspokojení z pocitu, že člověk ještě něco dovede.

Vzhledem k tomu, že jsem sice stanovené normy nikdy nepřekračoval, ale na druhé straně vždycky včas splnil, povolili mi v Plzni poprvé takzvanou volnou návštěvu. Co to znamená? Že se můžete ještě s několika dalšími vězni, kteří byli stejně odměněni, uchýlit do prostoru, kde nejsou bachaři a tam za vámi také přijdou vaši nejbližší.

Měl jsem z toho velkou radost, poněvadž prvně za několik roků jsem si mohl otevřeně popovídat s manželkou. Ta za mnou i s kluky pravidelně jednou za čtvrt roku jezdila (a že si užila, v posledních letech musela cestovat až na Slovensko – do Leopoldova), ale vždy stál vedle nás dozorce a cenzuroval každou větu. Teď jsme konečně seděli sami a já se tedy prvně dozvěděl, jak komunisté s mou rodinou zacházejí a mou ženu týrají.

Pochopitelně nám zkonfiskovali všechnu majetek. Když jsem byl na svobodě, byla manželka v domácnosti a starala se o chlapce. Teď musela nastoupit do zaměstnání. Přestože měla maturitu na obchodní akademii a byla řádně zapsána jako posluchačka Vysoké školy obchodní, musela dělat jen pomocné dělnické práce a posléze ji přidělili do nějaké galvanizovny, kde holýma rukama vyjíkala z lázní věci potřísněné ještě kyselinou sírovou. Byla z toho zničená fyzicky i psychicky, ruce měla rozleptané, padala často únavou... Byly to neradostné zprávy, první informace o tom, jak to u nás na takzvané svobodě vypadá.

Za půl roku jsem opět zažádal o návštěvu a předpokládal jsem, že mi bude povolena opět návštěva volná. Pozval jsem na ni tedy i svého bratra Františka, kterého jsem chtěl požádat, aby mi vynesl ven z věznice detailně rozpracovanou konstrukci nové výkonové pojistkové patrony do tisíce ampérů, kterou jsem vymyslel. Doufal jsem ji mít v záloze pro dobu, až vyjdu z kriminálu a budu se moci živit svou profesí. Ten originální výkres na pauzovacím papíru jsem složil do tak malého objemu, aby se mi vešel do kapsy a věřil jsem, že se mi ho podaří Františkovi předat.

Jenže nastala změna. Tentokrát to nebyla volná návštěva – po celou dobu vedle mne seděl bachař. Bratrovi jsem nejenom nestihl nic předat, ale ještě po ukončení návštěv nám bachaři, zcela proti obvyklým zvykům, přikázali se svléknout do naha a můj výkres našli. Byl jsem okamžitě postaven k raportu s obviněním, že jsem chtěl propašovat z věznice tajné technické materiály. Obvinění jsem odmítl s tím, že konstruuji novou výkonovou pojistku a potřebuji ještě některé materiálové údaje, o které jsem chtěl požádat bratra. Proto jsem mu také chtěl dát výkres, aby se lépe orientoval.

Velitel věznice nakonec moje argumenty akceptoval, ale nakázal mi, abych o potřebné údaje úředně požádal. A až konstrukci dokončím, ať ji

předložím k patentování a vzápětí předám státu. Vyplnil jsem tedy patentovou přihlášku, své jméno opatřil oběma tituly, a předal vše dozorcům, aby to odeslali. Za tři dny mi však přihlášku přinesli zpět s tím, že ve vězení žádné akademické tituly neplatí a ať formulář vyplním znovu a bez nich.

„No to určitě! V žádném případě! Titulů jsem nebyl soudně zbaven. Inženýrského nemohu být vůbec nikdy zbaven a doktorského titulu by mě mohla zbavit jen univerzita, která mi jej udělila. A to se nestalo,“ odpověděl jsem.

A tím zůstala má patentová přihláška u ledu, tedy nevyužita. O několik let později byla sice na zásah z ministerstva vnitra podána, patent jsem předal také státu, ale k výrobě už nedošlo.³⁾

Moje rozhodnutí nezapřít své tituly se setkal s velkým pochopením a aplausem mezi spoluvězni, kteří vzdělání – stejně jako já – považovali za největší bohatství, jehož se nám dostalo. To jediné nám také komunisti nikdy nemohli uloupit.

Protože jsem se ve všech věznicích pohyboval jen mezi politickými vězni, byli to vždy lidé mé krevní skupiny a tedy většinou intelektuálové. Ale společnost, jaká se sešla tehdy v Plzni na Borech, a nebo posléze v Leopoldově, to byla skutečná univerzita. Když jsme si sedli večer ke stolu na cele, byl mezi námi jediný člověk s maturitou. Všichni ostatní měli vystudovanou vysokou školu, nebo to byli biskupové či generálové. U toho stolu se také rodily úžasné diskuse a já dnes vím, že v tak vybrané společnosti jako v Plzni na Borech už nikdy sedět nebudu.

Už nikdy nepotkám například jednoho majora Royal Air Force, který byl vyhlášený rváč, častý obyvatel korekce a báječný frajer. A nikdy také nezapomenu, jak se jednou v sobotu z té podzemní kobky vrátil a hned na chodbě začal vykřikovat, že chce svou cihlu. Cihla byla buchta, tedy obyčejné holé těsto tvarem připomínající klasický stavební prvek, který jsme každou sobotu dostávali napřed, hned po obědě, jako studenou večeři. Kuchaři ten den nemuseli vařit a mohli jít dřív domů. A tehdy byla sobota, major vyšel z korekce a začal se okamžitě dožadovat cihly. Na své cele ji nenašel, vyšel tedy na chodbu, zavolał službu konajícího bachaře a žádal kategoricky „svou cihlu“, protože na ni má podle vězeňského řádu nárok.

Bachař, mladý poručík, letěl do kuchyně. Ale ta byla zamčená, logicky, byla sobota a kuchař šel už domů. Bachař se vrátil celý nespávající – a major trval na cihle. A tak poručíkovi nezbylo, než se vypravit do bytu hlavního kuchaře, přitáhnout ho opět do věznice, donutit ho, aby otevřel kuchyni a našel cihlu. Pak, už celý vzteky bez sebe, protože mu kuchař musel

hrozně nadávat, donesl poručík cihlu majorovi. Čekal na ni na chodbě, sklapl podpatky, hezky poděkoval a pak se otočil k vězni, který okolo zrovna procházel:

„Hele, nechceš cihlu?“

„Ale, jo, chci,“ povídá.

„Tak tady ji máš. Dobrou chuť.“

Poručík málem omdlel. A major, s hlavou vztyčenou, odpochoďoval do své cely.

Byl to úžasný chlap a – uměl hádat z ruky. Jednou při procházce na vězeňském dvoře mi předpověděl, že budu hrozně dlouho živ a budu také hodně cestovat.

„Ses zbláznil, člověče!“ povídám mu. „Až nás pustí, tak nebudeme moci odjet bez nahlášení ani do sousedního města.“

„Do toho mi nic není, máš to prostě napsáno v rukách. Tak dlouhou životní čáru jsem nikdy neviděl,“ nenechal se přesvědčit. A, vidíte, nakonec měl pravdu. Od té doby jsem si na něj často vzpomněl, třeba když jsem putoval přes Saharu, nebo sázel strom v Izraeli. Ne, to jsem skutečně nevěřil, že přežiju Bory i Leopoldov a ještě procestuju půl světa.

Když teď vzpomínám na ty ztracené roky, vybaví se mi i dva zvláštní detaily. Ten první je vlastně veselá příhoda, kterých jsme si tedy dvakrát neužili a jež se týká věznice na Borech..

Plzeňská věznice je postavena ve tvaru pěticípé hvězdy, v prostředku má kruhovou plochu, jíž se říká centrála. A z té centrály vedou schody až do nejvyšších pater. Jednou ráno se po těch schodech rozeběhl vězeň, který se zbláznil. Vyběhl jen ve spodním prádle z cely, utíkal na „centrálu“, vystoupal po schodech až do nejvyššího patra a skočil dolů. Na podlaze tam byla keramická dlažba, určitě by se zabil, kdyby... Kdyby nespadl na dozorce. Jak ten střet dopadl? Šílenému vězni se nic nestalo a bachař je do smrti invalidní. A pak že na světě není spravedlnost!

Druhá vzpomínka už tak veselá není. Když jsem v pražské vězeňské nemocnici čekal na to, až mi odoperují varixy, které se mi ve vězení zase obnovily, byl jsem umístěn na tzv. čekací cele. Z jejích oken bylo vidět na popravčí celu, dohlédli jsme odtamtud až na člověka, kterého vedli k popravě. Vždy, když se k tomu aktu schylovalo, začali všichni vězeňští psi, většinou němečtí ovčáci, hlasitě štěkat. Byl to strašlivý koncert.

X.

Leopoldov, nedobytná pevnost

Se štěkajícími psy mám spojenou i svou první noc v Leopoldově, v nejhorší věznici v Československu. Také ta noc byla hrozná. Sotva jsem usnul, vzbudil mě zběsilý štěkot. Vyskočil jsem a zatřásl vězněm, který se mnou přijel z Prahy a teď nerušeně oddychoval na vedlejší pryčně:

„Co to je za rámus? Proč tak štěkají?“

„To nic není. Pár dní a zvyknete si,“ řekl a otočil se na druhý bok.

„Na co si zvyknu?“ chtěl jsem vědět víc a znovu s ním zatřásl. Zívl a začal mi líčit kratochvíli místních sadistických bachařů:

„Čas od času si vyberou nějakého politického vězně, dají ho do prázdné cely a pošlou na něj dva speciálně vycvičené psy, velké německé vlčáky. Člověk se samozřejmě začne bránit, tím psi dráždí, takže o to víc trhají a koušou. Obvykle se uklidní, až když vězeň padne. Ráno ho bachaři odnesou do vězeňské nemocnice a když se uzdraví, je postaven před raport a odsouzen na deset dnů do korekce pro dráždění služebních psů. Co je to korekce, jistě víte,“ usmál se, zase si lehl a usnul.

O korekci jsem samozřejmě už své věděl. Ta leopoldovská se v ničem nelišila od pražské a plzeňské. Byla to zase cela s malým okénkem a betonovou podlahou, dřevěnou pryčnou bez ložního prádla a s normálním vězeňským jídlem jednou za tři dny. To mě už překvapit nemohlo. Ale představa člověka, kterého mučí vlčáci, mě zdrtila. Do rána jsem nezamhouřil oka...

Když jsem v roce 1960 v Praze ve vězeňské nemocnici absolvoval operaci křečových žil, předpokládal jsem, že se zase vrátím do Plzně. Místo toho mě však ještě s nezahojenými jizvami přetransportovali na Slovensko. Cestoval jsem právě s mužem, který už v Leopoldově pobýval. Byl do Prahy povolán jen k nějakému výslechu a teď se vracel zpět. Když

jsme dorazili, ubytovali nás společně na tzv. nových samotách, což byly cely v nové části věznice, kam byli vždy přechodně umístěni noví vězni a teprve po několika dnech přidělení na pracoviště. Z nových samot byl nejvíc slyšet onen strašlivý štěkot. Tak začal můj pětiletý pobyt v Leopoldově.

Leopoldovskou věznici nechal původně císař Leopold II. postavit jako pevnost proti Turkům. Byla obrovská a nedobytná. Obehnali ji mohutnými zdmi, za nimiž byly nejen ubikace pro vojáky a muniční sklady, ale rozkládala se tam také pole o rozloze asi šestnácti hektarů. Na nich se pěstovalo obilí, stál tu mlýn, který to obilí mohl hned semlít, nechyběly chlévy s dobyt看em a s koňmi. Tu pevnost nebylo možné ani dobýt, ani vyhladovět. Nikdo však také na ni nikdy nezaútočil.

Maďaři, na jejichž území stála, z ní později udělali takzvaná honvédská kasárna.¹⁾ A po vzniku Československé republiky, která ve své armádě žádné honvédy neměla, byla kasárna upravena na věznici. Komunisté z ní vytvořili nejtvrdší kriminál převážně pro politické vězně a zároveň centrum, v němž mělo své filiálky několik průmyslových podniků. Tady už vězni nezpracovávali jen projektovou či konstrukční dokumentaci, v Leopoldově se podle ní hned také vyrábělo.

Součástí věznice bylo například velké oddělení Adamovských strojů v Brně, které vyrábělo Dieselovy lodní motory pro celý svět. V továrně Drevina se zase vyráběl luxusní nábytek, v další hale vznikala úplná elektrická zařízení pro automobily (včetně zapalování). A konečně tam měly svou pobočku i Elektromontážní závody v Bratislavě, což byla filiálka Elektromontážních závodů Praha. Jako elektroinženýr jsem pochopitelně putoval na toto pracoviště.

V elektromontážních závodech tehdy pracovalo celkem asi sedm set šedesát vězňů, z toho v konstrukci, kam jsem byl přidělen, asi šedesát sedm lidí. V oddělení pro konstrukci elektrických rozvaděčů působily tehdy dvě pracovní skupiny. Původně jich však tady měli pět, a tak mě také hned vyzvali, ať si vyberu z politických vězňů alespoň deset lidí a sestavím ještě jeden tým. Jakmile se mi to podařilo, dostali jsme první zakázku.

Šlo o konstrukci velkého rozvaděče, který měl ovládat těžní stroj o výkonu 1 megawattu. To znamenalo, že rozvaděč s příslušnými měřicími a jisticími přístroji musel trvale sledovat činnost gigantického motoru o výkonu 1 megawatt (1MW), jeho teplotu ve vinutí rotoru a stejně tak i teplotu ve vinutí statoru, pravidelnost otáček, spolehlivost funkce ložisek a řadu dalších parametrů.

Jak výroba v Leopoldově vypadala? Všechny filiálky továren byly od sebe stavebně odděleny, odděleně jsme také bydleli, takže jsme ostatní vězně mohli vidět nebo potkat pouze náhodou. Jedinou výjimkou byli dělníci Adamovských strojíren, jejichž konstrukce i výroba byly z naší haly vidět, a oni také mohli čas od času přijít až k našim oknům, mohli jsme spolu mluvit a vyměňovat si novinky z vězeňského života nebo také zprávy z venku. Jinak jsme byli naprosto izolováni.

V celých leopoldovských elektromontážních závodech působili pouze tři civilisté. Prvním byl vedoucí podniku jménem Strejce a druhým byl elektroinženýr Otajovič. Třetí civilista byl sice úředně vedoucím našeho skladu, ale fakticky jej vedl vězeň, bývalý náměstek primátora Bratislavy. Všichni ostatní jsme byli vězni, v drtivé většině politici.

Naše konstrukční hala byla poměrně dlouhá obdélníková místnost, na kterou navazovala příprava výroby a na tu zase objednávkové a fakturační oddělení. Paralelně s naší halou stály také výrobní haly. Nalevo bylo zámečnické oddělení, ve kterém zámečníci podle našich projektů vyráběli ocelové konstrukce rozvaděčů. Ty pak putovaly do odmašťovny a lakovny, které se nacházely mimo naši halu. Když byly rozvaděče nalakovány a ve velikých pecích vysušeny, vrátily se znovu do výrobní haly – na elektrotechnické oddělení, kde je dělníci v několika skupinách definitivně montovali, tedy opatřili je měřicími a jisticími přístroji a celým příslušným silovým i ovládacím vedením. Vedoucí skupiny, která příslušný rozvaděč konstruovala, byl odpovědný nejen za správnost konstrukce, ale i za veškerou výrobu a expedici. A tak když mi vedoucí parták montážní skupiny ohlásil, že je rozvaděč hotov, musel jsem všechny jeho funkce zkontrolovat. To byla také moje práce a odpovědnost.

První výrobek, který jsem takto kontroloval, byl rozvaděč těžního stroje o výkonu motoru 1MW, který se dodával do Sovětského svazu. Také další rozvaděče, pro něž jsme zhotovovali v naší skupině konstrukční dokumentaci a dohlíželi na jejich výrobu, směřovaly do Ruska. Výjimkou byla například zakázka na všechny rozvaděče pro hydroelektřárnu v Kambodži a pak také rozvaděč pro jeden těžní motor do Maroka. Právě s ním však nastaly nebývalé komplikace.

Když jsme zakázku dokončili, rozvaděč byl expedován. Ale asi za měsíc potom přišel ke mně rozčilený inženýr Otajovič a chtěl vědět, co se stalo se zařízením pro Maroko.

„Co by se s ním mělo stát? Dělalí jsme jen jeden rozvaděč pro Maroko a ten byl dávno odeslán – se všemi průvodními dokumenty. Kde se toulá, nemám potuchy,“ odpověděl jsem.

A „marocký“ rozvaděč se opravdu toulal. Lidé na dráze ho automaticky přibalili ke všem ostatním zásilkám směřujícím na východ a byl objeven až po roce kdesi na Urale. Tam pochopitelně také zůstal, zatímco my museli, urychleně, v Leopoldově vyrobit další exemplář pro Maroko.

Jedna z mých velmi zajímavých konstrukčních prací byl také rozvaděč pro hydroelektrárnu v Brazílii. Je obecně známo, že Brazílie si postavila – obdobně jako Turci po první světové válce – své nové hlavní město na tzv. zeleném trávníku. Na projektu se podíleli architekti z celého světa, mezi nimi i slavný Le Corbusier²⁾, který projektoval nejimpozantnější budovy v nové metropoli. Celé město měla elektrickou energii zásobovat hydroelektrárna.³⁾

Tato gigantická vodní elektrárna měla tři samostatné výrobní agregáty, z nichž dva stavěli a uváděli do provozu Američané, třetí stavěli Čechoslováci. Prý to byl dar Komunistické strany Československa Komunistické straně Brazílie.

Výrobou rozvaděče pro brazilskou elektrárnu byl v Leopoldově pověřen nejprve jeden mladý Slovák, jehož otec byl soudcem za fašistického Slovenského státu. Zakázkou se zabýval asi tři měsíce, ale nic nepořídil, protože to neuměl. Byla to vyloženě inženýrská práce a inženýrem on nebyl. A tak za mnou přišel Otajovič a řekl mi, že musím brazilskou zakázku převzít.⁴⁾

Musím říct, že jsem tak udělal rád. Byla to velmi zajímavá a také prestižní práce. Rozvaděč se skládal asi ze šestnácti rozvodných desek, z nichž každá byla široká jeden metr, čili celé zařízení bylo šestnáct metrů dlouhé. Mělo přirozeně celou řadu silových, ovládacích a kontrolních částí. Vymyslel jsem a zkonstruoval pro tento rozvaděč také speciální synchronizační zařízení (přesto, že se průmyslově vyrábělo a dalo se koupit), aby agregát byl schopen pracovat paralelně s ostatními dvěma americkými agregáty. Ta práce mě velmi bavila. Rozvaděč montovali ve výrobní hale na místě, na něž jsem viděl přes dveře od svého konstrukčního stolu, takže jsem ho měl permanentně na očích, mohl jsem práci na něm kontrolovat, odstraňovat problémy a vymýšlet další zlepšení.

Když jsme byli hotovi, pověřili Brazilci nějakého italského inženýra, aby rozvaděč od elektromontážních závodů převzal. Přijel tedy do Leopoldova, předvedli jsme mu ten kus skvělé technické práce – ale běda: onen italský inženýr pravděpodobně spíš rozuměl chovu dobytka než elektrotechnice a když všechny funkční zkoušky skončily, odkašlal si a pronesl s vážnou tváří:

„No víte, je to sice hezké, ale mně se nelíbí ty barevné dráty.“

Doslova jsme zkameněli. Ukazoval totiž na všechny silové, ovládací i signalizační vodiče, které byly barevné přesně v souladu s mezinárodními elektrotechnickými normami.

„Mě by se líbilo, kdyby všechny dráty byly v barvě slonové kosti,“ dodal ještě.

„Náš zákazník, náš pán,“ staré Baťovo heslo platilo i v komunistickém kriminále. A tak jsme, byť to bylo proti všem mezinárodním předpisům, všechny vodiče vymontovali a nahradili je vodiči v barvě slonové kosti, které musela urychleně vyrobit bratislavská kablovna.⁵⁾ Prý celá ta blbost stála asi milion československých korun. Ale – náš zákazník, náš pán.

Konstrukční a výrobní haly byly de facto naším domovem. Trávili jsme v nich většinu dne, a tak je pochopitelné, že i výrobní úkoly a problémy zcela naplňovaly naši mysl. Bylo to totiž to jediné, co připomínalo život tam venku, a co například mě vracelo k mé profesi.

Každý den jsme vstávali v pět hodin. V půl šesté, když nám dali trochu černé kávy, staré známé močky ministerstva vnitra, a kousek chleba, odvedli nás dozorcí na vězeňský dvůr. V zimě obvykle mrzlo a také bývala tma, a tak jsme při půlhodinové procházce mohli alespoň obdivovat hvězdy na obloze. V šest hodin jsme odpochoďovali do práce a před rýsovacím prknem jsme obvykle stáli až do sedmi a někdy i osmi hodin večer. To byla samozřejmě podstatně delší pracovní doba, než zákonem předepsaných 8,5 hodiny, ale nám to nevadilo. Nechtěli jsme usilovnou práci zvyšovat produktivitu, ale raději jsme pracovali, než abychom se museli vrátit na ubytovnu.

Bydleli jsme totiž tehdy na tzv. starých samotách. To byly cely, které vznikly z původních sametek, tedy místností maximálně pro dva lidi tak, že mezi dvěma samotkami vybourali zeď. Za normálních okolností by v takové větší cele měli bydlet čtyři vězni, ale nás tam – včetně záchodu a malého stolku – nacpali osmadvacet. Jak se jim to mohlo povést? Vězeňské postele, což byly staré vojenské kavalce, tady stály tři nad sebou – a mezi nimi byla jen malá ulička. Samozřejmě to bylo krkolomné spaní. Však také jednou z vrchní postele v noci jeden vězeň spadl, přerazil si páteř a zemřel. Jinými slovy, nikdo z nás neměl potřebu na cele trávit víc času, než bylo nezbytné. A raději jsme byli celý den v práci. V dílně nám bylo určitě lépe, i když její okna vedla na sever a my třeba půl roku – přes celou zimu – po celý den ani jednou nezahlédli paprsek slunce.

Aby bylo přece jen trochu veseleji a útulněji, do jednoho toho širokého a vysokého okna, kam slunce nikdy nezabloudilo a které bylo

zrovna za mým konstrukčním stolem, jsem se rozhodl si instalovat malou zahrádku. Požádal jsem spoluvězně – zámečníky, aby mi vyrobili kovový truhlík. Udělali ho skvělý, na celou šířku okna, luxusně mi ho dali nalakovat, a vypálit kladívkovým zeleným lakem a já ho postavil do okna. Ve věznici byl také vězeň – zahradník, který se staral o parkovou úpravu celého leopoldovského areálu, v níž rostlo množství asparagusu. Ten nádherně kvetl a měl červené plody. Požádal jsem tedy o trochu těch kuliček a on nejenom, že mi je věnoval, ale ještě mi truhlík vyplnil zahradnickou půdou a asparagus vysázel. Měl se čile k světu, i když byl na severním okně, brzy vyrostl až ke stropu a začal kvést. Byl doslova obsypaný květy, takže nakonec voněla i celá konstrukční hala. Tedy voněla by ještě víc, kdyby se neobjevil nečekaný škůdce.

Hned vedle mého pracoviště byla příprava výroby a v ní malá konstrukce, v níž – mimo jiné – inženýr Mirek Seferovič vypracovával výrobní postup pro každý rozvaděč. Mirek byl bývalý navigátor Československých aerolinií, poměrně mladý muž, ale úplně holohlavý, proto jsme mu, s vězeňským sarkasmem, říkali blondák. Mirek byl všeobecně oblíbený a pověstný také tím, že měl malého kamaráda: kotě, které kdoví-kde našel a poctivě vychovával. Díky Mirkovi, který jej živil ze zbytků, z kotěte vyrostl hezký kocourek, ale bez kočičí výchovy. Vůbec třeba neuměl chytat myši. Mirek se poctivě snažil mu nahradit kočičí mámu, a tak pro něj dokonce myši chytal, ale když je strčil před kocoura, ten se lekl a utekl. Ať Mirek dělal, co dělal, kocoura chytat myši nenaučil. Zato se však milý kocourek naučil něco jiného, co se mi vůbec nelíbilo.

Naučil se totiž běhat k mému pracovnímu stolu, kde vždy vyskočil na okno a sedl si do truhlíku s asparágusy. Víím, co kocouři dovedou, a měl jsem pochopitelně strach, že truhlík záhy přestane vonět a bude spíš zapáchat. A tak jsem kocoura hnal. Jenže ten lump tam byl za chvíli zpátky, a tak mi nezbylo než ho chytit a dát mu do kožichu. Jednou, dvakrát, třikrát... Až jsem musel přitvrdit, aby si to už jednou pamatoval. Když jsem ho vyplácel, začal ovšem mňoukat a přivolal svého ochránce. Musela to být asi docela komická situace: dva političtí vězni, odsouzení k dlouholetým trestům, se v nejdrsnějším kriminále hádají o kocoura a asparágus. Naštěstí nás to nerozkmotřilo docela. Kocour si dal nakonec říct a mému voňavému truhlíku se obloukem vyhýbal!

Jinými slovy – i v tom nejhorším kriminále se lidé snažili žít lidsky, mít normální starosti a také i nějakou radost. Nezapomenu nikdy na naše politické semináře. Pořádali jsme je na naší cele vždycky v neděli, když se nešlo do práce. Sesedli jsme se okolo dlouhého vězeňského stolu a probírali nejrůznější témata, především politická. Stejně jako v Plzni to

byla vlastně vybraná společnost, většinou vysokoškolsky vzdělání lidé. Nejlepší univerzita na světě.

Při seminářích jsme pili čaj. Extra třídu! Vařili jsme ho s pomocí malých ponorných vařičů, které jsme si vyráběli z drátových odporů a dalšího materiálu. Ten jsme my, vedoucí konstrukčních skupin rozvaděčů, mohli běžně fasovat ve skladu. Vařiče jsme si z haly nosili na ubytovnu, na záchodě jsme udělali polici, zřídili tady elektrickou zásuvku a tady jsme vařili čaj v pětilitrové lahvi od okurek. Byl velmi silný, jak to údajně dělají Angličané. Někdo nám říkal, že správný čaj je takový, že když za onou pětilitrovou lahví rozsvítíte stowattovou žárovku, její žhavicí vlákno nesmí být vidět. To jsme také zkusili, vlákna neviděli a čaj nám moc chutnal. Samozřejmě se to časem dozvěděli bachaři, a i když jsme ponorné vařiče s sebou nosili do práce a tam je schovávali mezi ostatními pomůckami, objevili je a zabavili je nám. Koneckonců – jistě se jim také hodily. Nás to ovšem nemohlo odradit a vyrobili jsme další vařiče. Hra pokračovala v několika kolech, jen já jsem ji zažil třikrát.

Vyjmenovat všechny dobré lidi, které jsem poznal ve vězení, snad ani nejde. Je to až bizarní, že jsem v té nejhorší situaci potkával nejvzácnější přátele. Mezi prvními byl inženýr Vančura, který mě zavedl do konstrukční práce, byl mi v prvních týdnech vždy nápomocen radou i skutkem a stal se také jedním z mých nejbližších přátel.⁶⁾

Ke kamarádům patřil také Václav Žatecký. Kdysi, když se na celém světě stavěly cukrovary vyrobené v Čechách, vedl takovou montáž v Alžíru. Když cukrovar dostavěl, nabídl mu město Alžír, aby tam zůstal jako ředitel. To byla běžná praxe a Vašek neměl proč odmítnout. Poněvadž měl v té funkci času dost a dost, zařídil si tam ještě generální zastoupení amerických automobilů, dovážel je tam a prodával, takže vydělal poměrně hodně peněz. Byl už váženým mužem v Alžíru, přítelem starosty města, když tam na počátku druhé světové války dorazili českoslovenští vojáci prchající z jižní Francie.

Vašek Žatecký je uvítal, nechal pro ně postavit krásné domy, se starostou je dobře živil a samozřejmě chtěli těm vojákům, především letcům, pomoci se dostat do Anglie.

Vašek to nakonec vymyslel tak, že koupil nějakého Řeka i s jeho lodí a najal si ho na cesty z Anglie do Gibraltaru. Zaplatil mu cenu lodi a také mu slíbil, že bude platit zvlášť každý převoz. A tak Řek naložil první várku letců, odvezl je do Gibraltaru, tam zmizel a už ho Vašek Žatecký nikdy neviděl. Letci se sice nakonec do Anglie pracovali, ale byla to velmi komplikovaná cesta. Vašek ji absolvoval s nimi a s nimi také narukoval.

Dostal se do 371. bombardovací perutě a jako bombometčík shazoval bomby na Německo. Třikrát byl raněn. Na konci války se vrátil domů a společně se všemi západními vojáky skončil ve vězení. Zatáhl ho tam jeho kolega z 371. bombardovací perutě, nějaký Voves, kterého jel Vašek navštívit do Žatce. Ten kolega mu tam začal líčit, jak chystá sabotáže proti komunistům, ale Vašek ho zarazil a povídá:

„Pitomče, zapomeň na to! Ani prstem nehni. Oni mají veškerou moc, veškeré informace a všechno. Cokoliv uděláš, jako bys dělal proti sobě. Nedělej nic.“

Voves ovšem dobrých rad nedbal, komunisté ho dostali a jejich první otázka zněla:

„S kým jste o té sabotáži ještě mluvil?“

Zapíral, ale když ho zmlátili, vyjmenoval nakonec všechny – včetně Vaška. Že mu to právě on rozmlouval, to komunisté vůbec nevzali na vědomí. Vašek sloužil celý život této republice, dělal, co mohl, ztratil u toho všechno i ten zbytek peněz, co si, naivka, přivezl po válce z Anglie domů a měnová reforma mu je devalvovala. A ještě ho zavřeli do Leopoldova. Na našich nedělních seminářích patřil k nejfundovanějším diskutérům.

Pánové z ministerstva vnitra mi kdysi přes manželku vzkázali, že si to se mnou vyřídí. Své slovo dodrželi. Nestačilo jim ovšem, že jsem dostal vysoký trest, ale ještě mě ve vězení po celou dobu sledovali a čas od času se připomněli... Jejich záměr byl jasný: co nejvíce mi ten kriminál znepříjemnit.

Asi měsíc poté, co jsem byl převezen do Leopoldova, přišel za mnou do práce asi ve tři hodiny odpoledne bachař a řekl mi, abych šel s ním. Odvedl mě do mé cely, přikázal, abych si sbalil věci a vedl mě z prvního patra do přízemí, kde byly tzv. staré samoty. Tam otevřel dveře jedné prázdné cely, ukázal na postel a řekl, ať si ustelu, že tam teď budu spát. Do práce že už tento den chodit nemusím.

Byl jsem tam asi jednu až dvě hodiny sám, pak se dveře otevřely a cela se naplnila cikány, kteří se vraceli z nějaké stavby. Jeden z nich přišel ke mně a povídá:

„Já jsem tady velitel světnice a já vím, proč vás sem dali. Ale aby bylo jasno – my v kriminále nekrademe a garantuji vám, že se vám tady také naprosto nic nestane.“

A také se mi tam, k nelibosti pánů z ministerstva, skutečně nic nestalo. Naopak, od cikánů jsem se leccos zajímavého dozvěděl a také leccemus přiučil. Každé odpoledne jsem přitom sledoval, jak bravurně chytají hrdličky.

Kde se v Leopoldově vzaly hrdličky chechtavé? Přicestovaly do Československa s legionáři, kteří se po první světové válce vraceli z Ruska. Na našem území se hrdličky značně rozmnožily, zvláště se držely na velkých shromaždištích, jako byly věznice nebo vojenská kasárna. I v Leopoldově jich bylo mnoho a jejich vrkání bylo všudypřítomné. Cikáni si brzy uvědomili, že hrdličky mohou být skvělým zpestřením jídelníčku, a tak vymysleli způsob jejich odchytu. Na starých samotách byla poměrně malá, ale dvojí okna, která se otvírala dovnitř. Cikáni vždycky otevřeli obě vnitřní křídla okna a levou část vnějšího okna. Pravá vnější okenní tabulka zůstala zavřená a za ni, dovnitř, nasypali kousky chleba. Hladová hrdlička se nechala nalákat, otevřenou půlkou okna prošla na parapet a když se pustila do chleba, cikáni přirazili levou okenní tabulku. Hrdlička byla v pasti. Druhý den putovala na staveniště, kde si ji lovci upekli k obědu.

Když se ukázalo, že s osazenstvem cikánské světnice nemám žádné potíže, otevřely se asi po dvou měsících dveře, musel jsem se opět sbalit a bachař mě odvedl zpátky do prvního patra mezi politické vězně. Bez jakéhokoliv vysvětlení, bez komentáře.

Naše strážce ve věznicih jsme jmény neznali, a tak jsme si je obvykle pokřtili po svém. V červenci roku 1964, zrovna když jsme nastoupili do zaměstnání, přišel ke mně službu konající dohlížitel. Byl to poručík, kterému jsme říkali Železná prsa, a řekl mi:

„Dozvěděl jsem se, že v nemocnici v Rokycanech umírá vaše matka. Nechcete ji ještě vidět?“

„Samozřejmě, že chci,“ vyhrkl jsem a on mi slíbil, že mi to u náčelníka věznice zařídí. Odešel, ale dlouho se nevracel. Ve dvě hodiny odpoledne se služby vyměnily a nastoupil bachař, kterému jsme říkali Levente. Řekl jsem mu, že mně jeho předchůdce slíbil vyřídit návštěvu u umírající matky, ale že mi už neoznámil výsledek svého jednání. Levente se tedy vypravil hned za náčelníkem věznice a vzápětí se vrátil se zprávou, že moje žádost je zamítnuta.

Požádal jsem ihned o předvedení k náčelníkovi. Když jsem stanul v jeho luxusní kanceláři plné nakradeného nábytku, s koberci a dlouhým stolem, sotva jsem se už ovládal. Levente hlásil:

„Přivedl jsem odsouzeného Anděla na jeho žádost.“

„Co chcete?“ zeptal se náčelník

„Pane náčelníku, ráno jsem dostal zprávu, že má matka umírá, požádal jsem o povolení návštěvy, abych ji ještě jednou mohl vidět a vy jste mou žádost zamítl. Mám právo vědět, proč.“

„Protože není jisté, že byste se vrátil.“

„A kam bych z tohoto koncentráku nahý a bez jakýchkoliv prostředků mohl odejít?“

Normálně mluvím vždy hlasitě, ale teď jsem v pravém slova smyslu řval:

„Pane náčelníku, tomuto říkáte humanistický socialismus? Umírá matka od devíti dětí, manželka továrního zámečnicka, dělnická žena, která byla celý život chudá a poctivá. Před smrtí chce vidět nejstaršího syna a vy jí to odmítnete umožnit. Tomu říkáte humanismus? Vy tvrdíte, že máte na zřeteli blaho dělnického lidu? A že jste jeho sociální podmínky zlepšili?“

Náčelník zaváhal a přikázal Leventovi, aby ověřil v nemocnici, zda tam skutečně moje matka umírá. Bylo to zbytečné, vždyť i prvotní informace pocházela od vedení věznice, takže to samozřejmě moc dobře věděli a jen mě teď zdržovali. Až v půl šesté večer přišel ke mně Levente a řekl mi:

„Náčelník věznice vám povolil pětidenní dovolenou k návštěvě matky. Jděte na svou ubikaci, přinesu tam váš civilní oblek.“

Asi za hodinu mi z nádraží v Leopoldově odjížděl vlak do Prahy. Dojel jsem tam ráno, z nádraží jsem spěchal za svou sestrou Apolenou, která bydlela ve Vršovicích, a společně jsme pokračovali do Rokycan.

Přišel jsem do nemocnice, matka ležela na všeobecném oddělení. Její postel stála na pokoji v rohu proti oknům, na druhé straně ležely ještě čtyři další pacientky. Matka měla zavřené oči, ruce i obličej už promodralé. Levou ruku jsem položil na její ruce a řekl jí:

„Prosím tě, nech toho, podívej, jak je krásně a koukej jít domů.“

Ona neotevřela oči, ale řekla mi: „Podej mi druhou ruku, tam mám ustřelený prst. Podle toho tě vždycky poznám.“

Podal jsem jí tedy druhou ruku, usedl k ní a asi hodinu s ní rozmlouval. Pak jsme se rozloučili, přál jsem jí, aby se brzy uzdravila a vrátila se domů, ale věděl jsem, že už nemá sil. A ona to také věděla. Potvrdily mi to i ostatní pacientky: umírala už snad měsíc, ale prohlásila, že neodejde, dokud mě neuvidí, svého nejstaršího syna. A tak na mě čekala a silou své vůle smrt pozastavila...

Cesta do Prahy byla smutná. Když jsem vystoupil z vlaku a došel do bytu, kde žila teď moje rodina, byl tam už telegram oznamující, že matka skonala. Podařilo se mi ještě v těch dnech, co mi zbývaly na svobodě, zařadit v Plzni kremaci a tam se s maminkou definitivně rozloučit.

Byla to výjimečná žena. Když jsem se s ní loučil, vzpomněl jsem si, jak jsme za války pohřbívali otce a jak jsem také do poslední chvíle nevěděl, zda se mi podaří se na obřad dostavit. Nacisté tehdy zakázali všem civilním osobám cestovat vlakem, jestliže nejely do zaměstnání. Když se mi to však přece jen podařilo a já mohl otce vyprovodit na poslední cestě, řekl nad jeho hrobem starosta Dobříva: „Neznám v obci člověka, který by neměl alespoň jednoho nepřítele. Až na jednu výjimku, pana Anděla. Nikdy neměl s nikým žádný spor.“

XI.

Co všechno je možné ztratit

Osudové cesty lidí jsou velmi rozličné. U někoho jsou po celý život jednotvárné a fádňí, u jiného člověka mohou být i velmi dramatické. Patřím mezi ty druhé. Prožil jsem v dětství, v mládí i v dospělosti velmi krásné okamžiky a žil spokojeně. Ale také moc dobře vím, jak těžké byly naopak některé chvíle, týdny, měsíce i roky. Dlouho jsem také byl velmi nešťastný.

Po matčině pohřbu jsem se musel ihned vrátit do Leopoldova. Poslední noc před odjezdem jsem strávil se svou rodinou a když jsem si v dětském pokoji povídal s chlapci, zahlédl jsem mezi jejich knihami krásný latinský slovník.

„Jak jsi ho získal?“ zeptal jsem se Míši, staršího syna.

„Dostal jsem ho od doktora Krejčího,“ odpověděl a já ustrnul.

„Od doktora Krejčího? Ale to není žádný doktor, jen nemocniční chemik. A kde se tu vůbec vzal? On k vám chodí?“

„Ano, chodí,“ řekl Michal.

Nemělo smysl se dál vyptávat, co pohledává můj bývalý spoluvězeň u mé rodiny. V roce 1960 jsem mu pomohl k amnestii, ze které byl soudním rozhodnutím původně vyloučen, a tím jsem mu zachránil tři roky života. Takto jsem pomohl řadě dalších vězňů a nebyl by důvod právě jeho připomínat, kdyby zrovna on nezvolil svérázný způsob, jak se mi za právnickou službu odměnit. Zatímco já jsem dál celé roky setrval ve vězení, on pilně navštěvoval mou ženu a děti, až rozbil moje druhé manželství.

Bylo to vlastně přirozené, že jsem se hned po odsouzení a nástupu do Technického ústavu v pražské věznici na Pankráci stal neoficiálním právním poradcem vězňů. Tak trochu to vyplynulo ze situace: když mě

proti mé vůli udělali administrativním vedoucím tzv. Basoprojektu, chtěl jsem mít k dispozici všechny potřebné zákony a předpisy, které s konstrukčními pracemi souvisely.

„Žádný problém – napište, co potřebujete,“ řekli mi.

A tak jsem sestavil seznam, do něhož jsem zahrnul i trestní řád, občanský zákoník a všechny důležité zákony. Bez mrknutí oka mi je dodali. Měl jsem tedy kompletní podklady nejen k tomu, abych mohl administrativně spravovat Technický ústav, ale mohl jsem se orientovat i v jiných zákonech a radit v právnických otázkách. Jak v Praze, tak i později v Plzni na Borech jsem mnohým ze svých spoluvězňů psal návrhy na obnovu soudního řízení, po odpykání poloviny trestu jsem jim vyhotovoval žádosti o podmíněčné propuštění a hledal další právní kličky, které by jim pomohly. Nevím přesně, ale nejméně pětadvacet z nich jsem přinejmenším dopomohl k tomu, že se jejich pobyt ve vězení podstatně zkrátil.

Ve většině případů šlo vždy o politické vězně, se kterými jsem žil na jedné cele a pracoval v konstrukci elektrotechnických závodů. Jen třikrát jsem toto pravidlo porušil a pomohl i lidem, kteří nepatřili do mého nejbližšího okruhu.

První výjimkou potvrzující pravidlo byl cikán, kterého ubytovali na naší cele ještě na Pankráci. Dostal dvacet roků za špionáž a velezradu, a přitom neuměl ani číst, ani psát. Tak jakou asi tak mohl dělat špionáž? Ten rozsudek byl do nebe volající nesmysl, sepsal jsem odvolání a nakonec se skutečně také dostal z kriminálu. To byl jasný přešlap československé justice.

Druhým případem byl muzikant, který zpronevěřil sto korun a dostal za to tři roky vězení. Další absurdní rozsudek a proto jsem se jej ujal, i když odsouzený nebyl politický vězeň. Byl to saxofonista, který nastoupil jako člen kapely v závodní kantýně a kavárně obrovského národního podniku Mannesmann v Podmoklech, jež vyráběla roury všech druhů a dimenzí a hlavně také pro všechny části naftového průmyslu.

Závodní kantýna obrovského podniku Mannesmann byla současně kavárnou se stálou hudbou. Manželku jejího nájemce a provozovatele napadlo uspořádat tehdy podnikový bál – přirozeně s kapelou kantýny jako „bálovou“ hudbou. S jejím kapelníkem sjednala, že každý člen kapely dostane 150 korun za hraní na plesu a každému muzikantovi přidělila také blok vstupenek na ples, aby je prodal mezi svými známými. Vstupenky dostal i onen saxofonista, část jich prodal a ty, co neudal, vrátil kantýnské před zahájením bálu. Na jeho konci měl ještě povinnost pro-

vést vyúčtování, a tak od ceny prodaných vstupenek odečetl svůj honorář ve výši 150 korun. Zbývalo, aby vrátil kantýnské stovku. Chtěl to učinit hned, ale ona ho odmítla, že nemá čas, ať se ozve nazítří. Ozval se a ona zase neměla čas... Tak se to opakovalo, až to nechal plavat a stovku si nechal. Jenže kantýnská se probrala a podala na něj trestní oznámení pro zpronevěru. Byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání tří let. Jinými slovy – další justiční fraška. Tak jsem to pochopil, prezentoval a on také díky mně byl z vězení propuštěn.

Třetího vězně, který nepatřil k mému nejbližšímu okolí a já mu přesto pomohl, jsem nikdy neměl potkat.

Když jsem byl už v Plzni, musel jsem jednou zajít na zubní oddělení vězeňské nemocnice, protože mi vypadla plomba. Zubní technik, který tam pracoval a byl již podruhé zavřený pro nějakou nezákonnou manipulaci se zubním zlatem, mě dobře ošetřil a pak mě požádal, abych mu napsal žádost o podmíněné propuštění. Bral jsem to jako protislužbu a žádost k soudu jsem mu také sestavil bez námitek.

Jenže on za mnou druhý den přišel a chtěl, abych „něco napsal“ i pro jeho kolegu, nemocničního chemika, který měl svou pracovní místnost hned vedle zubní ordinace. Kategoricky jsem odmítl a vysvětlil mu, že zásadně pomáhám jen politickým vězňům. A kdyby mi on sám nespravil dobře zuby, nenapsal bych nic ani pro něho. Pokýval hlavou, ale dál mě prosil, ať udělám ještě jednu výjimku. Anebo ať jdu alespoň s ním za tím chemikem a řeknu mu to do očí. Aby viděl, že zubař se mu snažil pomoci a udělal, co mohl.

Šel jsem s ním tedy a dozvěděl jsem se, že nemocniční chemik Krejčí byl odsouzen Krajským soudem v Uherském Hradišti na tři roky vězení nepodmíněně pro nedovolené manipulace s valutami. Po rozsudku se ihned odvolal, soud ho pustil na svobodu a měl tak setrvat až do provedení odvolacího řízení. V tom mezičase se pokusil před kriminálem zachránit útekem do ciziny, ale na hranicích ho chytili a Krajský soud v Praze mu přidal další tři roky, takže celkový trest se vyšplhal na šest let.

Když v roce 1960 byla vyslovena tzv. politickým vězňům rozsáhlá amnestie, seděl už ve vězení skoro tři roky. Dostal tehdy od soudu rozhodnutí, že si bez třech týdnů odseděl trest za nedovolený odchod do ciziny, jsou mu amnestovány tedy jen tři týdny a další tři roky si teď bude odpykávat za valuty. Byl z toho přirozeně zoufalý, protože byl přesvědčen, že si jako první odpykával trest za valuty a následující tři roky mu smaže amnestie, protože emigrace je politický delikt. Naléhavě mě žádal, abych mu pomohl, ale já musel zase odmítnout. Rozhodnutí soudu

o amnestii, které dostal, odpovídalo zákonu. Nakonec, spíš abych se ho zbavil, jsem řekl, že ostatně celou jeho kauzu posoudit nemohu, protože nemám v ruce oba jeho rozsudky. Věděl jsem, že všechny tyto listiny jsou v depotním oddělení věznice a pro nás, odsouzené, do jisté míry nepřístupné. Do jisté míry. Personál vězeňských nemocnic ošetřoval často i dozorce a členy vězeňské stráže s jejich celými rodinami, a tak měl nadstandardní možnosti a kontakty. Ani ne za půl hodiny za mnou Krejčí přišel a přinesl své rozsudky, které mu obstarali jeho známí z vězeňské služby. Dal jsem se tedy studia, ale zase jsem musel konstatovat, že není východiska.

Ten případ mi však vrtal hlavou celou následující noc a napadlo mě, že musím ještě ověřit, který z těch dvou rozsudků nabyl dříve právní moci, protože ten také musel být jako první vykonán... A tak jsem nakonec ráno mohl Krejčímu oznámit, že má skutečně pravdu on: jako první si odpýkal trest za valuty a následující tři roky za pokus o emigraci mu smaže amnestie. Měl nevýslovnou radost a já ho začal zastupovat.

Nejprve jsem poslal sdělení o vyloučení z amnestie Krajskému soudu v Uherském Hradišti, který vynesl před lety první rozsudek, a doplnil ho příslušným vysvětlením a návrhem na přiznání amnestie. Během jednoho týdne se však dopis vrátil s tím, že Krajský soud v Uherském Hradišti byl zrušen a jeho agendu převzal Krajský soud v Brně. Poslal jsem tedy celý spis Krajskému soudu v Brně, posléze putoval až na Krajský soud do Prahy, kam mě odkázali brněnští soudci. Z Prahy přišla ovšem odpověď, že celá věc patří Krajskému soudu v Uherském Hradišti, čímž se jen prokázalo, že soudci v Praze ani nevědí, že Krajský soud v Uherském Hradišti už neexistuje.

Celý tento postup mě pořádně rozzlobil, a tak jsem to celé s příslušným dopisem a popisem poslal na ministerstvo spravedlnosti. Poslední dopis byl účinný – za necelý týden byl nemocniční chemik Krejčí amnestován a propuštěn.

Měl jsem za něj radost, ještě jsem mu stihl sestavit žalobu o rozvod, který chtěl realizovat hned po svém návratu domů. On mi za tuhle službu věnoval čtvrt kila másla, které dostával jako nemocniční zřízenec ze zvláštních přidělů a které já roky nejedl. S tím jsme se rozloučili. Když odcházel, samozřejmě jsem vůbec netušil, že tím pro mě tahle kauza ještě nekončí. Respektive, že teprve začíná.

Když některý ze známých vězňů byl propuštěn na svobodu, bylo zvykem ho požádat, aby vyřídil pozdravy manželkám a popsal jim náš zdravotní stav, náladu atd. Jsem si jist, že když byl propuštěn Krejčí

z plzeňské věznice, o žádnou takovou službu jsem ho nežádal. Pamatuji si to velmi zřetelně, protože za mnou tehdy přišel můj kamarád – Láďa Vančura, vedoucí další konstrukční skupiny, a varoval mě, že Krejčí není zrovna spolehlivý člověk. Neměl jsem důvodu o slovech svého přítele pochybovat, a tak jsem také Krejčího o nic nežádal. On ale přesto – i když pocházel z Moravy – se vypravil do Prahy, našel v telefonním seznamu naši adresu a přišel k nám domů. Nejprve pod záminkou pozdravů od manžela, posléze začal docházet pravidelně. Vydával se za doktora medicíny, nosil dětem dárky, pomáhal s problémy, které já jsem dost dobře z vězení řešit nemohl, až si získal přízeň mých synů i manželky.¹⁾

Dlouho jsem o tom nevěděl, pochopil jsem vlastně až po letech – když jsem jel za umírající matkou a uviděl v knihovničce svého syna drahý latinský slovník. Tehdy mi to všechno došlo, uvědomil jsem si, že se mi ten člověk snaží ukrást rodinu.

Bylo to hrozné ráno, když jsem po matčině pohřbu odjížděl zase do Leopoldova. Byl jsem zoufalý, stěží jsem před dětmi a ženou ovládal rozrušení. Nechtěl jsem se loučit ve zlém, také jsem ještě věřil, doufal, že vše lze zastavit, napravit. Manželka mi s sebou tehdy nabalila kufr jídla, musela utratit všechny své chabé úspory, aby to zavazadlo mohla naplnit masovými konzervami a také krabicemi s kávou. Sotva jsem kufr v Praze dovlekl k vlaku a na dlouhé cestě od leopoldovského nádraží k věznici jsem bojoval už o každý krok. Ten kufr jídla byl samozřejmě marginální v porovnání s hroutící se rodinou, ale musím říct, že když mi ho vzápětí vykradli kriminálníci, se kterými nás bachaři umístili tehdy do jedné cely (aby nám, politickým, zase zpestřili život), málem jsem se už sesypal. To byla jedna z těch kapek, které mohou člověka dělit od šílenství.²⁾

Tak je to v životě zařízené; když už se člověk ocitne v neštěstí, nechodí nikdy samo. Mohl jsem si myslet, že jsem si jeho povinnou dávku v roce 1964 vybral vrchovatě, ale to bych sám sebe uváděl do omylu.

Když moje matka umírala, řekla mi, ať se nebojím, že už v tom vězení nebudu dlouho. Měla pravdu. Za tři měsíce, v říjnu 1964, soud vyhověl mé žádosti (byť jsem si nedělal příliš nadějí) a protože jsem odpykal polovinu trestu, propustil mě podmíněně na svobodu. Po dlouhé době to byla konečně jedna dobrá zpráva, ale... Ta horší na sebe také nedala dlouho čekat. Prokurátor se odvolal na popud šéfa elektromontážních závodů v Leopoldově, který prosadil, aby moje propuštění bylo odloženo až do doby, než dokončíme poslední zakázku mé konstrukční skupiny pro Egypt.

Bylo to ovládací zařízení pro dvě egyptské elektrárny - jedna z nich se jmenovala Embabrah a druhá Shoubra. Byly od sebe vzdáleny asi pět set kilometrů a byly projektovány tak, že z jedné se dala ovládat i ta druhá a zase naopak. Takže vždy jedna mohla být takřka bez personálu. Byla to zakázka značně komplikovaná, pro konstrukci jsem dostal projekt z Českomoravských strojírén a bylo jasné, že odpor prokurátora proti mému propuštění bude trvat tak dlouho, dokud tento projekt nebude dokončen. Hned jsme se s celým týmem pustili do práce, všichni spoluvězni pracovali na plné obrátky, cítili se mnou a snažili se, abych už konečně mohl odejít z Leopoldova. Jenže co bylo platné všechno naše úsilí, když chybovali a práci zdržovali jiní lidé.

Asi v polovině listopadu 1964, když už jsme měli značnou část konstrukčních prací hotových, jsem přišel na to, že projekt je chybný a když podle něho dva hlavní rozvaděče postavím, nebudou elektrárny nikdy fungovat. Sdělil jsem to ihned inženýrovi Otajovičovi, kterému jsem také vysvětlil, v čem je problém, a on okamžitě telegraficky zavolał projektanta z Českomoravské, aby nám vše vysvětlil. Ten nejspíš jel z Prahy celou noc, poněvadž už druhý den dopoledne na mě čekal v konzultační místnosti v Leopoldově. Ukázal jsem mu část projektu s vadnou funkcí a on řekl:

„Já o té chybě vím, neudělal jsem ji já, ale můj předchůdce - původní autor projektu. Ten už u nás nepracuje, projekt jsem převzal a tady vám vezu nový opravený balík výkresů.“

Jinými slovy - většinu své dosavadní práce jsme mohli zahodit a začít znovu.

Pracovali jsme tedy všichni zase velmi pilně, ale den před štedrým dnem v roce 1964 jsem u téměř hotové konstrukce zase našel jednu velmi závažnou chybu projektu. Situace se opakovala, dostavil se zase projektant, ale tentokrát už na nikoho jiného chybu nespádl, jen pokrčil rameny a řekl:

„Vy tomu rozumíte lépe, udělejte to tak, aby to fungovalo.“

Souhlasil jsem, ale s podmínkou, že on jako odpovědný projektant podepíše prohlášení, které elektromontážním závodům dovoluje v tomto smyslu změnit projekt. Podepsal a my pokračovali až do 12. ledna 1965, kdy jsem technickému vedoucímu Otajovičovi oznámil, že projekt je hotov a že jsem schopen podepsat garanční prohlášení. Otajovič byl zase ochoten dát souhlas k mému propuštění, když ve své skupině najdu ještě někoho, kdo převezme její vedení. Nakonec se k tomu zavázal můj mladý spoluvězeň Otakar Kulendík, a tak konečně přišly na řadu propouštěcí formality.³⁾

Byl to nepopsatelný pocit, když jsem po sedmi letech, třech měsících a třech dnech přebíral od bachaře svoje osobní věci, které mi zabavili při zatčení, a balil si kufr. Když už jsem měl všechno, povídám:

„Mám u vás ještě jedny hodinky Omega ze žlutého kovu.“

„No jo,“ říká bachař. „Ale ono se ukázalo, že byly zlaté, a tak propadly ve prospěch státu.“

Málem jsem na něj skočil. I v poslední minutě se jim podařilo mě ještě zasáhnout, vzít mi jedinou cennou věc, která mě doprovázela po celou dobu věznění. Samozřejmě, že jsem na hodinkách lpěl. A nejen proto, že byly z osmnáctikarátového zlata a jejich hodnota činila nejméně pětadvacet tisíc korun. Byly se mnou na Pakráci, na Borech, přežily celé roky v Leopoldově a nakonec mi je ukradne bachař, co mě pouští na svobodu! Ukradl je. Jak jinak? Nedostal jsem žádné potvrzení o konfiskaci a on také moc dobře věděl, že nebudu dělat potíže. Byl jsem krok od svobody. Ta stála za víc.

Bylo 13. ledna 1965, po šesté hodině večer. Za tmy, jak tady bylo zvykem, jsem opouštěl leopoldovskou věznici. Uvnitř zůstali kamarádi a venku? Měl jsem jet domů. A já si ještě neuvědomoval, že už žádný domov nemám.

Když se dozvíte, že žena, kterou máte rád a počítáte s ní na celý život, vás opustila, je to vždycky zlé. Samozřejmě, když se vracíte po letech z kriminálu, je taková zpráva o to těžší.

Můj bratr Ladislav věděl, že mě tohle zjištění může vyvést z rovnováhy. A protože mě dobře znal a měl strach, že mohu provést nějakou nepředloženost, čekal na mě na nádraží v Praze. Když jsem vystoupil z vlaku, vzal mě pod paždí a odvedl mě nejdříve k sobě domů. Tam mi vyložil celou situaci už bez obalu:

„Domů za dětmi a manželkou tě nepustím, dokud se trochu nevydýcháš a neuklidníš. Je zbytečné, aby došlo k nějaké násilné konfrontaci – tvoje žena má poměr s tím Krejčím, trvá to už dlouho a je jasné, že to musíš nějak řešit. Ale nemusíš hned. Všechno si zvaž, promysli a jdi tam, až budeš mít jasno. A hlavně všechno musí proběhnout v klidu.“

Dal jsem mu za pravdu. Věděl, že někdy jednám dost razantně. Bylo by to zbytečné. Nešel jsem tedy domů ani druhý den, odjel jsem do Rychnova nad Kněžnou za Láďou Cinkem. Můj kamarád z Leopoldova byl už delší dobu na svobodě a zval mě k sobě. Zdržel jsem se u něho asi tři týdny, všechno si promyslel a pak jsem se teprve vrátil do Prahy. Bráchovi jsem řekl:

„Neměj strach, teď už to vyřídím v klidu.“

A vydal jsem se za svou rodinou. Našel jsem tam oba chlapce a manželku, která se už mezitím dozvěděla, že jsem na svobodě. Nicméně s Krejčím se nechtěla rozejít, takže náš život přizpůsobila této situaci. Pořádila si ihned oddělené spaní, ale vařila, starala se mi o prádlo a vše ostatní, za což jsem samozřejmě platil. První konflikt ovšem nastal hned první neděli, co jsem byl doma a ona se oblékla a chystala se odejít:

„Ty někam jdeš?“ ptám se jí.

„Ano, jdu pryč.“

„Tak já půjdu s tebou.“

„Ne, já půjdu sama,“ odpověděla rezolutně. „Mám právo jít s kým chci a kam chci.“

„To máš pravdu, ale pak z toho musíš vyvodit patřičné důsledky,“ řekl jsem

„Jaké důsledky?!“

„Budeš muset požádat o rozvod, nebo podat žalobu na rozvod.“

„Ale proč, mně to takhle vyhovuje. Tak spolu přece můžeme žít,“ namítla.

„Nemůžeme, protože mně to nevyhovuje,“ řekl jsem a podal jsem žalobu na rozvod sám. Byl proveden během čtrnácti dnů, a protože jsme se oba zrekli odvolacího práva, nabyl ihned po vynesení právní moci.

Odcházel jsem ze soudní síně a uvědomoval jsem si tu strašnou samotu. Ministerstvo vnitra splnilo svůj slib do posledního puntíku. Za mou troufalost mě připravilo skutečně o vše: o svobodu, o podnik, o majetek a nakonec jsem ztratil i rodinu.

Občas svou bývalou ženu vídám a už jí nic nevyčítám. Vlastně jsem to chápal i tehdy v soudní síni, když jsme se rozváděli. Byla řadu let sama, komunisté ji hodně týrali, strašně s ní zacházeli. A pak se najednou objevil muž, který byl hodný na její děti i na ni...

On je dnes dávno mrtvý, ona vážně nemocná, přestože je o čtrnáct let mladší než já. Někdy přemýšlím o tom, proč to tak je. A napadá mě jediné vysvětlení: To je trest. Musel se dostavit, musí následovat po každém špatném činu. Tak je to prostě v životě a v přírodě zařízeno.

Celý vesmír je totiž udržován v rovnováze zákonem o reakcích. Odstředivá síla Slunce je kompenzována silou, kterou k sobě přitahuje planety. Tlak je vyrovnáván protitlakem. Všechny síly jsou duplicitní. To ale neplatí jenom ve fyzickém a materiálním smyslu, ale platí to i v morálním a etickém smyslu. Proč? Protože trest není nic jiného než vyrovnání, je to síla, která způsobuje morální rovnováhu ve společnosti, takovou rovnováhu, bez níž lidé nemohou žít. To je zákon, který platí všeobecně.

A když se nenajde žádný lidský soudce, který by mohl vyslovit trest nad člověkem, který něco zlého spáchal nebo někomu ublížil, tak určitě přijde trest odjinud. Dejme tomu, že od nějaké absolutní spravedlnosti. Jsem přesvědčený, že co nevyřeší lidská justice, to bezesporu vyřídí věčná justice. Jinak to ani nejde, má-li být zachována rovnováha nejen v kosmu a v přírodě, ale i v našem životě.

XII.

Tanky zase stoupaly Vinohradskou třídou

Je přirozené, že po podmíněném propuštění z vězení jsem musel nejprve najít práci a začít se normálně žít. Navštívil jsem proto nejméně dvacet nejrozličnějších podniků v Praze, o kterých jsem se domníval, že mohou potřebovat elektroinženýra jako projektanta instalací i konstruktéra. Když jsem se takto představil a dodal, že také ovládám stavbu sítí vysokého napětí a mnoho dalších věcí, byl jsem všude uvítán s takřka otevřenou náručí. Avšak v okamžiku, když jsem prohlásil, že jsem propuštěný politický vězeň z Leopoldova, pánové se vyděsili a odpovídali naprosto stejně:

„Promiňte, to je tedy jiná situace. Náš podnik má důležité státní zakázky, z těchto důvodů není vaše zaměstnání u nás možné.“

Zase jedna absurdní situace: v Leopoldově jsem jako vězeň pracoval jen a pouze na důležitých státních zakázkách, a v Praze, jako občan, jsem nesměl.

Když jsem však byl odmítnut už v nejméně dvacátém podniku, rozhodl jsem se odejít z Prahy. Využil jsem nabídky Ládi Cinka, který prodal auto jednomu našemu společnému známému, také politickému vězni, a potřeboval ho za ním dopravit na Slovensko. Sedl jsem tedy za volant a jel až do Košic. Když ten kamarád slyšel, jaké mám potíže s hledáním práce, ubytoval mě u sebe a pomohl mi získat místo elektromontéra na stavbě Východoslovenských železáren.

Východoslovenské železářny byl gigantický kolos, jaký jsem dosud neviděl. Rozkládají se na ploše mnoha hektarů, jen železniční koleje v areálu závodu měřily tehdy přes 15 kilometrů. Bylo to město ve městě.

Dojížděl jsem každý den do práce s partou montérů, kteří všichni také bydleli ve městě. Každé ráno jsme společně nasedali do elektric-

kého vláčku a cestovali asi 20 kilometrů na stavbu železáren, kde jsme postupně zapojovali nejrůznější zařízení a přitom se často dostávali do až neuvěřitelných situací, které byly možné jen v socialistickém giga hospodářství.

Jedním z nejbizarnějších úkolů byla například elektrická instalace pro napájení všech částí speciální válcovací stolice, která měla vyrábět jemné plechy na konzervy. Pro tuto linku vedení podniku objednalo velmi složité stroje z Ameriky, které také včas došly a byly nainstalovány na svá místa. Když už jsme měli začít s jejich zapojováním, čekalo nás však jedno ráno překvapení. Přišli jsme do haly a americké mašiny byly pryč. Někdo je přes noc kompletně demontoval, odvezl a na jejich místo postavil podobné stroje ze Sovětského svazu. Už to byla pro nás docela bomba! Kolik lidí muselo celou noc pracovat, aby takovou složitou výměnu zvládli? A kam asi tak americké stroje odvezli? Kam jinam než do SSSR, kde se dobré stroje nakoupené za naše peníze určitě budou hodit. Jejich náhražky v ruském provedení samozřejmě nebyly tak kvalitní a – což nás hned na úvod zmátlo – byly opatřeny naprosto nepochopitelnou výkresovou dokumentací. Ať jsme si lámali hlavu, jak lámali, nemohli jsme přijít na to, proč jsou všechny kóty označeny naprosto nepochopitelnými čísly – například 1297,25 milimetrů a podobně. Mě nakonec napadlo je vydělit číslem 25,4, tj. jedním anglickým palcem, a dostal jsem podstatně srozumitelnější a zaokrouhlenější cifry. Záhada byla rozluštěna!

Ty ruské mašiny byly postaveny podle amerických nákrešů a posléze také opatřeny výkresy, které sovětscí konstruktéři prostě jen okopírovali z amerických předloh. Protože však všechny konstrukční míry byly na amerických originálech uvedeny v anglických palcích, Sověti je prostě vynásobili číslem 25,4, čímž vznikla ona prapodivná konstrukční čísla. Ne nadarmo se říká, že v Rusku je všechno možné.

V košických železárnách jsem působil jako elektromontér a byl jsem tedy zaměstnancem Elektromontážních závodů Praha, konkrétně jejich bratislavské filiálky. Byl to samozřejmě stejný podnik, pro jehož věžeňskou filiálku jsem pracoval také v Leopoldově. Vrátil jsem se tedy vlastně ke „svým“ a moji nadřízení dobře věděli, s kým mají tu čest. Byl jsem v Košicích sotva měsíc a už mi naznačili, že se mnou počítají na funkci vedoucího celého oddělení elektromontáží u Východoslovenských železáren. Tedy, počítali se mnou... Do chvíle, kdy jsem na dvoře železáren potkal dalšího ze svých bývalých spoluvězňů – Václava Krycnara. Takový okamžik se člověku přihodí jednou, dvakrát za život. Když potkáte člověka, který vás udal ve vězení a dostal vás do korekce, nemůžete ho

minout bez povšimnutí. Takové chvíle prostě rozhodují, mění váš další osud.

Tomu setkání předcházel večer, který jsem naposledy trávil v rodině ředitele Krajského pracovního úřadu v Košicích. Chodil jsem k nim domů v posledních týdnech pravidelně a doučoval ředitelovu dceru matematické, aby mohla složit maturitu. Hned po mém příjezdu do Košic mi tyhle kondice domluvil kamarád, u něhož jsem bydlel a který se s ředitelovou rodinou znal. Nevyučoval jsem pro peníze, ale spíš kvůli zpestření času, navíc jsem si sám opakoval učivo a mohl si také povídat se zajímavými lidmi.

Když moje žačka složila maturitu na výbornou, ptal se mě její otec, co mi má za mou práci dát. Peníze jsem odmítl a řekl jsem, že mi stačily ty dobré večere, na které mě pokaždé pozvali. Ředitel Krajského pracovního úřadu v Košicích pokrčil rameny, odešel do vedlejší místnosti a za chvíli mi přinesl dva lístky. Stálo na nich: „*Souhlas s okamžitým přerušением pracovního poměru*“! pod tím bylo razítko Krajského pracovního úřadu a podpis jeho ředitele. Držel jsem ty papírky v ruce a nechápal, k čemu mi budou.

„Ale jen si je pečlivě schovejte. Možná je budete jednou potřebovat!“ řekl ředitel a pozval mě na poslední večeri.

Po ní jsem se s celou rodinou rozloučil a jel do svého podnájmu. Ráno jsem zase jako každý den vstal, nastoupil do elektrického vláčku a jel do práce.

Ten den byla hrozná zima, mrzlo, měl jsem na sobě krátký pracovní kožíšek a zapojoval jsem jednu ze siemens-martinských pecí. V poledne jsem práci přerušil a chtěl jít jako obvykle na oběd. Zrovna jsem šel přes halu, nesl jsem klubko drátů, pár nástrojů a kladivo, když potkám šéfa celého montážního oddělení a s ním Václava Krycnara. Ano! Přesně toho Krycnara, který mě dostal před lety do strašlivé korekce na Pankráci za to, že jsem odmítl zkrátit dodací lhůtu pro projekt nové trafostanice a snažil se nevystavovat Mirka Černého dalšímu stresu. Když jsem po deseti dnech z té korekce vyšel, přísahal jsem, že to Krycnarovi nikdy nezapomenu. Nezapomněl jsem a – teď proti mně stojí a klidně se mi dívá do očí, zatímco mi ho šéf montáží představuje jako nového inspektora na našem pracovišti.¹⁾ Očekávali, že mu podám ruku, ale já jsem zvedl kladivo a zařval:

„Pacholku, utíkej rychle odtud, nebo ti tímto kladivem rozbiju hlavu. Za sebe i za Mirka Černého.“

Šéf montáží jen vyjeveně přihlížel, Krycnar se dal na ústup. Já jsem

se otočil, okamžitě jsem všeho nechal, odešel jsem z práce a odjel do Košic.

Druhý den ráno jsem jel do Východoslovenských železáren, ale už jsem se neoblékl do pracovního. Vyhledal jsem montážního šéfa a řekl:

„Vezměte na vědomí, že okamžitě ruším pracovní poměr a odjíždím do Prahy. Mzdu mi, prosím, pošlete na tuto adresu.“ A dal jsem mu adresu v Praze.

„Jak si to představujete? To je úplný nesmysl,“ dal se do smíchu. „O ukončení pracovního poměru musíte požádat Krajský pracovní úřad v Košicích, který má povinnost vaši žádost dát k mému vyjádření a já ji přirozeně zamítnu. Potřebuju vás a nedovolím vám ukončit pracovní poměr.“

Teď jsem se zase usmál já a vytáhl jsem z kapsy jeden z těch lístků, který mi věnoval ředitel Krajského pracovního úřadu v Košicích. Položil jsem ho před svého šéfa a beze slova odešel z jeho kanceláře. Myslím, že do konce svého života nepochopil, jak jsem mohl za pár hodin sehnat povolení, které se běžně udělovalo až po několika měsících a ještě zcela výjimečně. Z pracovního poměru na tak důležitém místě, jakým byla elektromontáž Východoslovenských železáren, by mě nikdy jen tak nepropustili.

Vrátil jsem se tedy do Prahy a zdálo se, že mě čeká další kolo bezúspěšného obcházení podniků a továren. Ještě než jsem se do toho zase pustil, zašel jsem za Honzou Dohnálkem, svým dlouholetým kamarádem ještě z první republiky a posléze také spoluvězněm v Leopoldově.²⁾

Vyprávěl jsem mu, co se mi stalo v Košicích a jak jsem tam zase potkal tu krysu Krycnara, stěžoval jsem si, jak se mi hrozně nechce už někde žebrot o práci, on poslouchal, pokyvoval hlavou a pak se ůkl do čela:

„No počkej, my teď zrovna budeme dělat elektrickou instalaci Pražských papíren. To budeme určitě potřebovat spoustu elektromontérů. Pojď k nám!“

A tak jsem byl přijat do Pražské stavební obnovy. Honzův bratr tam řídil montáž přestavby elektrické instalace Pražských papíren a tím i práci všech elektromontérů, takže jsem byl přidělen do stejné party, v níž byl i jeho bratr Jan. Netrvalo to však ani měsíc a zavolał si mě technický ředitel celého podniku a zajímal se, jestli bych nebyl schopen vybudovat v rámci firmy nový projektový ateliér.

„Za jakým účelem ho chcete zřídit?“ ptal jsem se.

A on mi začal líčit, že bylo rozhodnuto, že elektrické napětí v některých částech Prahy, které je dosud třikrát 120 voltů, má být změněno na

normalizované napětí 380/220 voltů. Provedením této práce byl pověřen národní podnik Pražská stavební obnova a proto je nutné, aby měl svůj nový projektový ateliér, který se postará o postupnou realizaci tohoto projektu.

„Jste schopen a ochoten takový projektový ateliér založit a vést jej?“ zeptal se.

„Samozřejmě, ale mám podmínku – projektanty si najdu sám.“

„Ale to budu jen rád. My totiž nemůžeme projektanty z oboru elektrotechniky najít,“ zaradoval se.

„Já jich znám dost, ale upozorňuji vás, že jsou to všichni propuštění političtí vězni. S nikým jiným do toho nejdu.“

Poněkud se zarazil, ale pak mávl rukou: „To je vaše věc, vy budete vedoucí ateliéru a vy ponesete za ně odpovědnost.“

A tak vznikl v Pražské stavební obnově elektrotechnický projektový ateliér, který v řadě jiných podnikových ateliérů dostal číslo 5. Pracovali v něm výhradně bývalí političtí vězni, zástupcem vedoucího byl Jan Dohnálek a vedoucím Jaroslav Anděl, inženýr a konstruktér, kterého Pražská stavební obnova stejně jako všechny ostatní podniky nesměla zaměstnat jako inženýra. Ale když ho přijala nejprve jako montéra, tak už ho pak – v rámci podniku – mohla převést i na řídicí funkci, v níž rozhodl o důležité státní zakázce. Že to zní zase absurdně? V tak absurdní době jsme žili a pro tak nepochopitelný systém pracovali.

Náš úkol představoval velmi náročnou a rozsáhlou práci, o které bylo předem známo, že bude trvat řadu roků, možná i desetiletí. Šlo totiž nejen o přebudování všech elektrických instalací v domech, kde bylo dosud nenormalizované elektrické napětí, ale i o zavedení přípojek do těchto domů ze sekundárního vedení pražské rozvodné sítě, a tím také šlo i o projektování nových transformačních stanic produkujících normalizované, tzv. nízké napětí (NN).

Náš projektový ateliér se úkolu zhostil dobře, pracoval řadu roků bez potíží a byl dokonce vyhlášen vzorným ateliérem Pražské stavební obnovy. Všichni projektanti plnili pracovní normy a pak ode mě dostávali ještě zvláštní zakázky, tzv. nadplány, které mohli řešit mimo pracovní dobu a dostávali za ně zvlášť zapláceno, takže bezesporu vydělali víc než projektanti jiných ateliérů. Takhle by nám to asi vydrželo ještě pár let, bezesporu do doby, než by celá Praha byla přepojena na normalizované napětí. Jenže: přijeli Rusové a zase bylo všechno jinak.

21. srpna 1968 jsem byl jako každý den v projektovém ateliéru Pražské stavební obnovy, který měl kanceláře na Vinohradské ulici, v budově

stojící jen pár desítek metrů od rozhlasu. Jako kdyby se vrátil čas. Z okna své kanceláře jsem viděl zase na stejnou ulici jako v roce 1945, po níž však dnes nepostupovali němečtí vojáci, ale jely sovětské tanky. Ve trojici vedle sebe táhly k budově rozhlasu.

Těsně pod našimi okny se zastavily, z poklopů vyskákali poměrně snědí vojáci a začali ze samopalů pálit do vzduchu. Zahlédl jsem v okně naproti malé, asi čtyřleté děvčátko. Ruské kulky ho zasáhly. Nikdy jsem se nedozvěděl, zda přežilo. Mezitím se ozval z ulice křik. Češi stojící na chodnících začali na vojáky rusky rvát:

„Co u nás pohledáváte? Tady není žádná válka! Jedte domů!“

Vojáci zase nastoupili do tanků a celá kolona se hnula k rozhlasu, tam zastavila v kruhu okolo budovy. V nastalém tichu jsme uslyšeli zvuk motoru. Po vyklizené Vinohradské ulici přijížděl prázdný a hořící nákladní automobil. Směřoval k tankům, narazil na muniční vůz, ten explodoval a vybombardoval dva činžovní domy proti budově rozhlasu. Byla to šílená smršť, při níž zemřela řada lidí a mnoho dalších bylo zraněno.

Asi za dva týdny jsem s vedoucími jiných projekčních ateliérů z Pražské stavební obnovy dostal za úkol prohlédnout trosky těch domů a zjistit, jestli se dají opravit, anebo musí být strženy. Naše komise konstatovala, že je možné budovy rekonstruovat a pokud vím, oba domy tam také dodnes stojí. Zpráva o technickém stavu rozbitých budov, kterou jsem tehdy předával řediteli podniku, však byla moje poslední práce v Čechách. 21. srpna mi došlo, že už v téhle zemi nechci zůstat ani o den déle. Sbalil jsem si věci v kanceláři a řekl Honzovi: „Hele, vezmi to za mě. Já už tady déle prostě nebudu. Musím emigrovat!“⁽³⁾

Hned na začátku září jsem ještě s jednou svou známou odjel na rakouské hranice, ale pohraniční stráž mě zastavila. Neměl jsem žádný cestovní pas a doufal jsem, že v tom okupačním zmatku nějak proklouznu. Nezdařilo se, a tak jsme se vrátili znovu do Prahy a já se vydal okamžitě na pasové oddělení pražského policejního ředitelství na Perštýně požádat o cestovní doklady. Bylo celkem pravděpodobné, že neuspěju, byl jsem stále podminěně propuštěný politický vězeň, ale riskl jsem to.

Vyplnil jsem tedy formulář žádosti o vydání cestovního pasu a k ní jsem připojil zvláštní arch papíru, na který jsem nalepil sto korunových kolků. Nikde po Praze totiž v té době nebyly k sehnání kolky vyšší hodnoty, mnoho lidí mělo asi stejné úmysly jako já. A tak jsem vyrobil takovou – trochu směšnou – přílohu, vydal jsem se na Perštýn a svou žádost jsem podal úřednici.

„Kam chcete jet?“ zeptala se.

„Do Rakouska.“

„Co tam budete dělat?“

„Pozvali mě tam na studijní cestu.“

„Máte písemné pozvání?“

„Nemám, šlo jen o telefonické jednání.“

Úřednice si mě změřila a povídá: „Přijďte si pro pas za týden. Mou žádost podala kolegyni, která seděla vedle ní.“

„Jenže za týden bude pro mne pozdě,“ řekl jsem.

Žena se na mě znovu podívala, vzala si mou žádost zpět, znovu si ji prohlédla, pak se usmála a řekla: „Dobře, tak si přijďte za hodinu.“ A za hodinu jsem skutečně od ní dostal cestovní pas.

Ta žena byla bezesporu členkou komunistické strany. Její postoj dokazuje, že tehdy, pár dní po vstupu sovětských vojsk na naše území, vládla mezi Čechy všeobecná nenávisť k okupantům. Nenáviděli je všichni, včetně většiny komunistů. Když jsme o několik hodin později s mou známou přejížděli česko-rakouské hranice, naši pohraničníci nám přáli šťastnou cestu a ještě za námi volali:

„Nevracejte se, dokud tady budou Rusové!“

Ani oni, ani my jsme si ovšem nedovedli představit, že okupace potrvá dalších dvacet let.

Náš uprchlický život začal ve Vídni, v internačním táboře, který tady speciálně pro emigranty z Československa zřídili. Správa tábora nás ubytovala, pravidelně krmila a přitom se snažila zajistit nám cestu do zemí, kam jsme se usilovali dostat. Většina Čechoslováků směřovala do Švýcar, do Německa, Itálie nebo do Francie.

Já jsem se vydal do Švýcar, kde jsem přechodně našel ubytování v Langenthalu. Doufal jsem, že tady navážu kontakt s firmou Scintilla, s níž jsem byl v trvalém styku ještě před druhou světovou válkou a také částečně v jejím průběhu a v jejíž pražské filiálce jsem dělal živnostenského zástupce, který měl odpovědnost za dodržování policejních předpisů v dílnách a za výchovu učňů. Jakmile jsem tedy dorazil do Langenthalu, spojil jsem s lidmi ze Scintilly a ti mě také zaměstnali, dokonce mi ihned pronajali byt v kantonálním městě Solothurnu. Bohužel mi však po měsíční zkušební době museli oznámit, že pro mou kvalifikaci ve Scintille výhledově dobré zaměstnání není, ale náhradou mi zajistili místo v Currychu u nejstarší elektrotechnické projektové firmy Baumann & Köllicker. Nemohl jsem ani snad doufat v lepší začátek v emigraci. U Baumanna a Köllickera jsem také ihned nastoupil do oddělení instalací průmyslových podniků.

Toto oddělení tehdy pracovalo na projektech pro elektrické zařízení atomové elektrárny Beznau II a já jsem jako první úkol dostal vypracovat projekt zařízení, které mělo udržovat konstantní teplotu trubek vedoucích různé kapaliny a umístěných z části v budovách a z části mimo budovy atomové elektrárny (musela v nich být udržována teplota s přípustnou diferencí 5 °C.) Úkol jsem splnil, čímž jsem vlastně prokázal svou kvalifikaci a bylo jaksi neoficiálně stanoveno, že se vbrzku mám stát vedoucím tohoto oddělení, protože současný šéf měl povýšit.

Ve švýcarském kantonálním městě Zug existuje již dlouhá desetiletí významná firma na výrobu elektroměrů a jiných elektrických měřicích přístrojů Landys & Gyr. Když jsem přijel do Švýcarska, právě prováděla celkovou a velmi rozsáhlou stavební rekonstrukci, což přirozeně podmiňovalo i rekonstrukci celé elektrické instalace a firma Baumann & Köllicker byla opět pověřena projektem. Pracoval jsem na něm také a mým zvláštním, velmi náročným úkolem bylo stanovit aspoň přibližné a alternativní náklady – jednak našeho projektu a jednak celé jeho realizace. I to jsem provedl, ve firmě jsem se dobře etabloval, ale bylo mi jasné, že musím začít také rychle přemýšlet o své penzijní existenci.

Bylo mi 63 let, když jsem utekl z Československa, což není zrovna ideální věk pro nový začátek. Švýcarské hranice jsem překročil 8. září 1968 a protože jsem jako bývalý politický vězeň prokázal, že mám nárok na statut politického uprchlíka, byl mi vzápětí udělen politický azyl a mohl jsem hned začít pracovat. Ve Švýcarsku však v té době muži chodili už v pětadesáti do penze. Uvědomoval jsem si, že mám nejen málo času na to, abych cokoliv začínal, ale hlavně že mám málo času na to, abych si mohl přispívat do švýcarského penzijního fondu – zbýval mi na to pouze jeden rok a čtyři měsíce. Žádný majetek jsem neměl, všechno mi vzali komunisti doma. Bylo mi jasné, že ze současných výdělků jen málo ušetřím a tak se mohu v důchodovém věku ocitnout ve velmi složité situaci. Lámal jsem si tedy pochopitelně hlavu, jak tohle nebezpečí zažehnat a vydělat více peněz.

V jednom švýcarském časopise jsem objevil inzerát perské vlády, která hledala strojní, stavební, chemické a elektrotechnické odborníky pro projektování průmyslových staveb. Zdálo se mi to zajímavé, a tak jsem odjel do Bernu na perskou ambasádu a sjednal si tam práci pro ministerstvo průmyslu v Teheránu (dokonce jsme rovnou domluvili i vyšší plat). Předtím jsem se ještě informoval, zda jako poživatel politického azylu ve Švýcarsku mohu na nějakou dobu ze země odjet a potom se tam opět vrátit. Bylo mi řečeno, že je to možné. Že mohu na dva roky

opustit Švýcarsko, aniž bych ztratil politický azyl, a v důležitých případech že je možno prodloužit tuto lhůtu o další jeden rok. Celkem tři roky – to se mi zdálo dostatečně dlouhou dobou pro to, abych vydělal a ušetřil v Persii dost peněz k tomu, abych si jimi mohl vylepšit penzi.

Dojednal jsem si tedy na perské ambasádě, že odcestuji hned po novém roce a tamní úředníci mi dokonce už předplatili letenku. Když jsem se vrátil do Solothurnu a vyprávěl to svým přátelům Švýcarům, kdosi z nich mi poradil, ať si přece jen ještě všechno ověřím, než odjedu. A řekl mi, že v Bernu na Monbijour Strasse číslo 91 je švýcarský vystěhovalecký úřad, který má k dispozici informace o poměrech na celém světě. Tam mi jistě vysvětlí, jak to chodí v Persii, čili Íránu.

Druhý den jsem tedy zajel do Bernu a požádal o rozmluvu s vedoucím tohoto úřadu. Když jsem se ovšem představil a řekl mu, že jsem politický uprchlík z Československa, nejprve namítl:

„Náš úřad je ale jen pro švýcarské občany.“

To mě překvapilo, ale on si odkašlal a pokračoval: „Dobře ale, když jste z Československa, uděláme výjimku a dostanete stejné informace jako Švýcaři.“

„K čemu švýcarští občané potřebují vystěhovalecký úřad? Cožpak oni také emigrují do ciziny?“ zeptal jsem se a musím říct, že jsem byl upřímně šokovaný.

„Přirozeně, že emigrují a právě pro naše občany, kteří se vystěhovávají do ciziny, je určen náš úřad,“ odpověděl mi. „Ročně ze Švýcar přesídlí až pět tisíc lidí. Většinou jsou to samí vysokoškoláci, kteří doma nemohou najít uplatnění a proto hledají příležitost v cizině. A protože jsou obvykle velmi dobře kvalifikováni, v zahraničí se vždy dobře uplatní.“

O tom jsem nepochyboval, ale stejně mi představa švýcarských emigrantů přišla trochu absurdní. My jsme do Švýcarska, které nám přišlo jako vzor demokracie a ideálního státu, utíkali, a našli se lidé, kteří z něho emigrovali.⁴⁾ Já, kdybych nemusel, nikdy by mě nenapadlo pomýšlet na práci kdesi v Persii. Byl jsem šťastný ve Švýcarech.

Když jsem onomu úředníkovi objasnil, proč přesto usiluji o zaměstnání v Íránu a že chci převážnou část vydělaných peněz posílat do Švýcar pro vylepšení své penze, zeptal se:

„A máte k tomu povolení Meli-bank?“ a vysvětlil mi, že je to perská národní banka, bez jejíhož souhlasu nepošlu z Persie domů ani jediný dolar. Pak jsem od něho dostal ještě podrobné informace o poměrech v Persii i v Teheránu – od zpráv, jaké je tam počasí, kolik tam stojí průměrné životní náklady, až po nejjemnější detaily. Dozvěděl jsem se tedy,

že tam každý samostatně vydělávající člověk musí trvale zaměstnávat nejméně jednoho sluhu, obyčejně ale i dva, kteří se za poměrně malé mzdy starají o veškeré potřeby svých zaměstnavatelů.

Ze švýcarského vystěhovaleckého úřadu jsem šel znovu na íránské velvyslanectví v Bernu a oznámil jim, že pro mě musejí získat ještě povolení Meli-bank. Jestli mi banka předem nepotvrdí, že mohu každý měsíc odesílat větší část svého platu do Švýcar, neodjedu do Teheránu. Přemlouvali mě, abych o toto povolení nežádal, že už tam mají řadu českých inženýrů, kteří tam pracují bez něho, ale já jsem na svém požadavku trval. Odjel jsem tedy do Solothurnu a čekal, až mi potřebné dokumenty vyřídí. Jenže nic se nedělo – povolení od Meli-bank nepřišlo, ani za týden, ani za dva týdny, ani za měsíc. Bylo jasné, že z íránské cesty sešlo.

Ocitl jsem se v celkem patové situaci. Kvůli teheránskému zaměstnání jsem už dal výpověď u firmy Baumann & Köllicker, byl jsem již měsíc bez práce, tedy bez příjmu... Musel jsem si najít nové zaměstnání. Zvolil jsem nejjednodušší cestu, zašel na solothurnský pracovní úřad, kde mi dali adresy na dvě firmy, které by mohly potřebovat elektroinženýra. Zaujala mě menší z nich, snad proto, že jsem měl podobně velký podnik i já kdysi v Praze. Firma Bohli & Cie měla asi pětadvacet zaměstnanců a specializovala se na výrobu malých permanentních magnetů pro elektroměry a jiné měřicí přístroje.

Dne 1. února 1969 jsem u ní byl zaměstnán jako inženýr – konstruktor. Jako první úkol jsem dostal zkonstruovat několik velikostí magnetických desek, které měly sloužit pro upínání obráběných železných, případně ocelových předmětů na frézách a vrtačkách.

XIII.

Čech ve Švýcarsku

Margareth Bohli jsem poznal hned první den, když mě ředitel firmy prováděl podnikem a seznamoval mě s novým prostředím i všemi zaměstnanci. Margareth mi představil jako svou sestru a spolumajitelku podniku. Samozřejmě, když jsem jí podával ruku, ani já, ani ona jsme nemohli tušit, že společně prožijeme následujících třicet roků. Ale je pravda, že jsem se s paní Margareth, nebo-li Grety, jak jí tady všichni říkali, brzy spřátelil.

Tak trochu to vyplynulo z okolností a z toho, že jsme se často potkávali. Bydleli jsme totiž pod stejnou střechou, v budově, kterou vlastnila její firma. V prvním a druhém patře byly provozní prostory, ve třetím patře měla svůj byt Grety a v podkroví se našly i dvě místnosti pro mě. Tak jsem získal nejprve jeden, posléze i druhý hezky zařízený pokoj, v kuchyňce pro zaměstnance jsem si mohl dělat snídani a večeře. Už si nevzpomínám, kdy jsem se právě tam znovu potkal s Grety a kdo byl první: zda já ji pozval, nebo ona mi uvařila kávu, posléze jsme si zvykli spolu snídat a také se scházet i večer po mé práci. Velmi dobře si však vzpomínám na náš první delší rozhovor.¹⁾

Grety mi tehdy vlastně vyprávěla historii celého podniku, který původně vlastnila společně s matkou a dvěma bratry. Jenže matka a mladší bratr už zemřeli a ona zůstala v celém velkém domě sama. Starší bratr si totiž nedávno postavil rodinnou vilu a odstěhoval se.

„Bratrův dům je ovšem moc krásný, uprostřed velké zahrady,“ líčila velmi zaujatě a nadšeně. Až jsem se nezdržel a zeptal se, proč si nějaký dům také nepostaví. Bezesporu musí mít peněz dost. Zamyslela se a na druhý den mi přinesla k nahlédnutí účetní bilanci firmy. Nedalo mi moc práce je analyzovat, zase se mi vyplatilo studium práv na Karlově univerzitě, při němž jsme měli povinný obor národní hospodářství a finanční

věda a v němž jsme se naučili chápat i hospodářské dokumenty. Stačilo mi tedy pár minut, abych zjistil, že Greta nezná skutečný stav věcí. Její firma nemá dva spolujeditele, ale tři. Třetím společníkem je Gretin synovec, který sice studuje na technice v Zürichu, ale firma mu vyplácí pravidelné mzdy.

Když jsem na to Gretu upozornil, odpověděla mi, že syn jejího bratra je zanesen do firmy jenom z daňově technických důvodů, aby firma nemusela platit tak vysoké daně. Nechtěl jsem jí to vyvracet, ale věděl jsem, že ji bratr obelhal. Přijetím jeho syna do firmy se ze dvou společníků stali tři, navíc ona se tak při případném rozhodování dostala do menšiny a proto byla prakticky z řízení firmy vyřazena. A samozřejmě také ztratila bez jakékoliv náhrady část svého podílu na firmě. Tehdy jsem však ještě nenašel odvahu jí to vysvětlit, nechtěl jsem jí dělat další starosti, nebyl koneckonců důvod ji tím znepokojovat. Měla stále dost peněz na to, aby si postavila dům, o kterém snila.

Jenže pak se situace ve firmě Bohli & Cie ještě zkomplikovala a já, ani jsem nevěděl jak, jsem se do té krize také zapojil.

Bylo to na jaře roku 1970, zrovna když jsem dostal neobvyklou chřipku se silnými bolestmi hlavy a horečkou. I když mi nebylo vůbec dobře, šel jsem do práce. Když tam ráno procházela Greta a uviděla mě, doslova mě odtamtud vyhnala. Přes můj odpor mě odvedla do podkrovní, donutila mě ulehnout do postele, uvařila mi horký čaj a odešla. Objevila se zase okolo druhé hodiny. Byla oblečená v plášti, přišla mě tak trochu zkontrolovat a možná se se mnou, jak jsem pochopil, přišla ještě na poslední chvíli poradit: „Víte, ty daně jsou pořád dost velké a my musíme do firmy vzít i druhého syna mého bratra, aby se nám ulehčilo. Jdu to teď s nimi všemi podepsat k obchodnímu soudu.“

Ted' už jsem jí musel vysvětlit, že přijetí prvního synovce jako společníka firmy nebylo žádné zapsání z daňově technických důvodů, protože žádné takové možnosti zákon nezná, ale že de facto znamenalo omezení jejích práv a také pro ni ztrátu třetiny podílu na firmě. A přijetí dalšího synovce znamená pro ni ztrátu další čtvrtiny. Když to pochopila, odmítla k soudu jít a nic nepodepsala.

Přirozeně její bratr a můj šéf ihned pochopil, že její rozhodnutí vychází z informací, které mohla dostat jedině ode mě, a tak nedělal velké průtahy. Pozval si mě a dal mi měsíční výpověď. Což znamenalo, že mi zaplatil celý měsíční plat a řekl, že tím má činnost ve firmě skončila. Greta jako společnice firmy se samostatným podpisovým právem mě mohla ihned angažovat jako hospodářského vedoucího firmy, ale

bylo by to znamenalo trvalý a ostrý boj s jejím bratrem, což jsem riskovat nechtěl.

Když jsem se vyléčil z chřipky, přijal jsem tedy práci u veliké a již tradiční firmy Autophon v Solothurnu, i když její výrobní program neodpovídal zcela mému technickému vzdělání. Jsem silnoproudý elektroinženýr a firma Autophon se zabývala výlučně výrobou tzv. slaboproudých a vysokofrekvenčních zařízení. Jde tedy o zcela odlišný obor elektrotechniky.

V tomto směru jsem měl jen nepatrné znalosti a praktické zkušenosti žádné, a tak mě vedení podniku zařadilo do svých laboratoří. První laboratoř se zabývala zkouškami polotovarů, tj. malých přístrojů – kondenzátorů, tlumivek, tranzistorů a jiného stavebního vybavení přístrojů. Druhá laboratoř, kam jsem byl přidělen, zkoušela a stanovila vhodnost všech výrobních materiálů: od materiálů železných a všech jiných kovů až po materiály na výrobu polovodičových desek. Tato druhá laboratoř se začínala teprve budovat a pouze její šéf měl nějakou předcházející laboratorní praxi. Nemusel jsem si tam tedy, naštěstí, připadat jako jediný začátečník a musím říct, že mě ta práce brzy zaujala a pohltila.

Zkoušeli jsme nejen všechny kovové materiály, ale hlavně všechny druhy vodičů, které se v této továrně používaly při výrobě. Prověřovali jsme vodiče izolované smaltem, hedvábím, nebo smaltem s hedvábím (které měly sloužit pro výrobu nejrůznějších cívek), pak jsme také testovali spojovací vodiče nebo nylonová kotevní lana určená pro přenosné vojenské malé antény. Předmětem našeho zájmu v neposlední řadě byly pak i přístroje, které se v továrně vyráběly. Prověřovali jsme, zda jejich provedení odpovídá všem mezinárodním i státním normám, přitom jsme testovali jejich pevnost a odolnost při pádu z výše jednoho metru.²⁾ Proč zrovna jednoho metru? Většinou šlo o telefony, které byly hlavním artiklem podniku Autophon, a ty obvykle padají přece z kancelářského stolu!

Musím říct, že nakonec mě práce v laboratoři Autophonu velmi zaujala. Ukázalo se, že pro ni mám i dostatek teoretických vědomostí, při čemž se mi však otevíraly nové sféry a já zase poznával víc. Byla to velmi zajímavá a přínosná část mého života. Do Autophonu jsem nastoupil prakticky již v penzijním věku a byl jsem tam zaměstnán celých devět let, až do 30. března 1979.

Byl to šťastný čas, bezesporu i díky Greta Bohli, která za mnou tehdy také přišla a nabídla mi, abych s ní bydlel ve společné domácnosti. Souhlasil jsem, ovšem s podmínkou, že to bude doživotně. Nadšeně sou-

hlasila a oznámila mi, že ve vesnici St. Niklaus-Feldbrunnen, která bezprostředně sousedí se Solothurnem, se právě staví vícerodinný moderní dům a ona si tam koupila pětipokojový byt. Tam jsme se také spolu v roce 1971 nastěhovali.

Když jsem se s Grety seznámil, nevěděl jsem a snad ani ona sama to nevěděla, že trpí strašlivou roztroušenou sklerozou.³⁾ Když jsme se však stěhovali do Feldbrunnen, už nám oběma bylo jasné, že je vážně nemocná, její stav se také rychle horšil. K našemu bytu ve zvýšeném přízemí vedlo osm schodů a po těch Grety už brzy mohla vyjít jen s největšími potížemi. Začali jsme tedy hledat jiný byt v Solothurnu, aby mohla být ušetřena schodů. Jenže ani po půl roce jsme na nic takového nenarazili, a tak jsme dospěli k názoru, že si přece jen budeme muset postavit dům, o kterém Grety vždycky snila.

Zase jsme však narazili. V celém Solothurnu nebyl jediný vhodný pozemek. A když už jsme nějaký našli, ukázalo se, že patří buď klášteru, obci nebo kantonu a je tudíž neprodejný. Nakonec Grety, která uměla vždy logicky myslet, napadlo se jít zeptat na knihovni úřad města. Nezapomenu, jak svým dotazem toho mladého úředníka, jehož jméno – Filipona – mi dodnes zůstalo v paměti, rozesmálo:

„V Solothurnu a volnou parcelu? Nemůžete tady už najít žádný volný stavební pozemek! Až na jedinou výjimku – rozparcelovanou plochu na Verenaweg, která patří bratrům Fritzům. Ale s těmi asi nic nepořídíte.“

Poděkovali jsme a odešli domů. Jenže Grety to vrtalo v hlavě. Doma mi povídá: „Asi před pětadvaceti lety jsem byla členkou anglo-švýcarského klubu a do něho chodil i nějaký Fritz. Já ho zkusím najít.“

Vzala telefonní seznam a zjistila, že je v Solothurnu několik Fritzů. Zavolala tedy prvním, který měl křestní jméno Heinz, a hned uspěla. Byl to její bývalý soupeř z klubu a zároveň také spolumajitel oněch rozsáhlých pozemků, které zdědil se svým bratrem Konrádem žijícím v Americe a s jehož plnou mocí majetek spravoval.⁴⁾ Grety ho pozvala k nám a požádala ho, aby nám jednu stavební parcelu prodal. Parcela, kterou jsme si vyhlédli, byla již vybavena všemi technickými přípojkami, elektřinou, telefonem, vodou i kanalizací a zdála se nám být ideální. Ale Heinz Fritz se delší dobu zdráhal, nabízel nám jiné parcely, které dosud vybavené nebyly. Nakonec jsme ho však přesvědčili a parcelu jsme získali za 98 000 franků.⁵⁾

Když se stal pozemek vlastnictvím Grety, začal jsem sám pracovat na projektu našeho domu. Mohl jsem to v klidu dělat, protože při studiích na elektroinženýrství jsme museli stavebně navrhovat i elektrárny a

transformační stanice a v nich perfektně umisťovat všechny stroje. Abychom to mohli dělat, byly do našeho studijního programu zahrnuty také dva semestry stavebního inženýrství a dva semestry pozemního stavitelství.

Nakreslil jsem tedy náš nový dům tak, aby přibližně odpovídal pěti-pokojovému bytu ve Feldbrunnen. Projekt jsem musel předložit ke schválení stavebnímu úřadu města Solothurnu, kde jsem však napoprvé byl odmítnut s tím, že náš dům by zabíral větší část stavebního pozemku než je předepsáno. To jsem samozřejmě nemohl vědět a až posléze, když jsem si dotyčné předpisy pořídil, jsem zjistil, že nové stavby v Solothurnu nesmějí zabrat víc než 70 % pozemku. Ovšem existují výjimky. Jako třeba na místě, kde se nachází naše parcela, je předepsáno zastavění jen 35 %. Důvody byly pochopitelné: městu i kantonu šlo v této části o maximální zachování zeleně. Nezbylo mi proto, než náš dům na délku i šířku poněkud zmenšit a pak už nic nebránilo tomu, abychom 30. března 1979 začali stavět.

Ten den byl pro mě hned ze dvou důvodů přelomový. Na naší parcele se poprvé bagry zahryzly do země, aby vyhloubily základy domu, a já ten den zároveň ukončil definitivně své zaměstnání ve firmě Autophon. Nastupoval jsem na penzi.

Bylo mi 74 let a byl jsem naprostá výjimka v celém Švýcarsku. V této zemi je zvykem, že každý, kdo dosáhne 65 let, bez ohledu na to, zda jde o dělníka nebo o generálního ředitele podniku, odchází do důchodu. Důvody jsou prosté: aby uvolnil místo mladším. Proč mně se dostalo takové výjimky? Správa Autophonu si vážila odborníka z kdysi vysoko ceněné Československé republiky a lidé ve vedení podniku si také uvědomovali, že nemám jinou možnost, jak se uživit a nechali mě pracovat, jak nejdéle to bylo možné. Bylo to od nich samozřejmě velmi elegantní gesto, které ovšem vyvolávalo nelibost a protesty zaměstnanecké odborové organizace. Ta se kriticky vyjadřovala k tomu, že její členové, Švýcaři, musí všichni v pětadesáti do důchodu, zatímco já, „Ausländer“, požívám takové výhody. Správa podniku to nakonec vyřešila zase elegantně: jako zaměstnanec mě propustila a ihned mě angažovala za stejných platových podmínek jako externího experta. A do toho už odborová organizace neměla možnost zasahovat. To byl názorný příklad toho, že všechny problémy lze řešit, jestliže existuje dobrá vůle. Když jsem tedy na konci března 1979 odcházel do penze, byl jsem Autophonu skutečně vděčný za pomoc, kterou mi jako emigrantovi poskytl a vůbec jsem děkoval v duchu všem Švýcarům.

Odchod ze stálého zaměstnání mi uvolnil ruce a já se teď mohl plně věnovat naší novostavbě.⁶⁾ S pomocí jednoho elektromontéra jsem zvládl i velmi komplikovanou elektroinstalaci silnoproudu a slaboproudu, rozvod telefonních drátů po celém bytě a také instalaci malé automatické telefonní centrály, jejichž pět telefonních stanic sloužilo současně jako domácí telefony. To jsme potřebovali především kvůli Grety, jejíž zdravotní stav se rapidně horšil. Zatímco na začátku stavby mi ještě autem vozila limonádu, teď už se pohybovala výhradně na vozíku, jinak ležela v posteli a potřebovala permanentní telefonické spojení s okolím. Musela mít jistotu, že se vždy může dovolat nutné pomoci.

Na konci prosince roku 1979 jsme začali společně žít v krásné procházkové ulici Verenaweg, na jejímž jednom konci stojí poměrně luxusní dům pro seniory, tzv. Alterszentrum, a na druhém konci začíná chráněná lesní rezervace. V ní se nacházejí zajímavé stavby, skutečné rarity, na něž je každý Solothurnčan náležitě pyšný. Pyšný jsem tedy i já.

Tou první naší chloubou je kaple svatého Martina, budova stará tisíc let, kterou „obec občanů“ Solothurnu v nedávné době nákladně restaurovala. Hned vedle kaple stojí poustevna, kde ještě nedávno žil jediný skutečný švýcarský poustevník – příslušník nějakého církevního řádu. Protože mu ale bylo v tom úzkém údolí, poměrně vlhkém, kam slunce téměř nikdy nesvítilo, zima, požádal o přeložení. A vedení kláštera mu skutečně vyhovělo a přesunulo ho na jakýsi kopec nad řekou Rhonou. Do opuštěné poustevny, náležející Bürgergemeinde v Solothurnu, přišel jiný mladý mnich. O něm se však brzy začalo proslýchat, že za ním docházejí ženy z obce Rütenen, a tak se také stěhoval. Tentokrát ne ovšem na vlastní žádost a na jeho místo přišel starší mnich.

Před poustevnou stojí dnes vysoký kamenný kříž, který má uprostřed kruh. Je to tedy keltský kříž. Teče tady také potok, který je plný pstruhů, a naproti je ve skále vytesaná kaple sv. Vereny. V ní leží v rakvi mrtvý Kristus, vedle něj stojí plačící ženy a trochu dál figury římských vojáků... Je to prostě velmi zajímavé místo a celá rezervace je častým cílem turistů, takže nechybí ani hezká restaurace s dobrou kuchyní.

Dobrou kuchyni má také Alteszentrum na druhé straně naší ulice, kam jsme si s Gretou zvykli chodit občas na kávu nebo posléze i na oběd. Respektive Greta tam jezdila na svém elektrickém vozíku, který si nechala přivést z Ameriky a který se naučila skvěle ovládat.

Zpočátku ještě i doma uvařila, byla dobrá kuchařka, ale jak se její choroba zhoršovala, byla stále více závislá na mé pomoci. Nikdy bych nevěřil, že se mohu naučit vařit, vždycky se o kuchyň staraly mé bývalé

manželky, a přece jsem nakonec – v poměrně pokročilém věku – byl schopen sestavit jídelníček o více než třiceti jídlech a servírovat je Greta podle jejího přání.

„V době mého mládí se tvrdilo, že každý pořádný muž by měl mít tři manželky: Česku do kuchyně, Polku do postele a Němku na reprezentaci,“ říkával jsem jí se smíchem. „A vidíš, ty máš Čecha. Nemůžeš si lépe pochutnat.“

Moje působení v kuchyni a vůbec starost o domácnost vzala konce teprve v momentě, kdy už Gretina choroba postoupila natolik, že jsme jí museli najmout dvě ošetřovatelky k permanentní výpomoci. Ty si rozdělily péči také o domácnost včetně kuchyně. Byl jsem zproštěn povinností nad hrnci, už jsem také nechodil do práce, a tak jsem měl najednou dostatek času pro svou politickou činnost.

Ani v emigraci, uprostřed pohostinných Švýcarů, v srdci demokratického státu a po boku velkorysé životní partnerky jsem nezapomněl, kdo jsem. Moji rodiče a pan řídící mě kdysi vychovávali k vlastenectví a já si význam příslušnosti k českému národu neustále uvědomoval, cítil jsem se stále spjatý s jeho historií a také jsem věděl, že z toho pro mě plynou povinnosti.

XIV.

Advokátem chudých

Už na podzim roku 1968, hned po emigraci, jsem se účastnil první schůze výboru tehdejšího svazu Československých spolků ve Švýcarsku, jehož předsedkyní byla krajanka Štěpánka Čermáková, a který sdružoval české krajanské organizace.¹⁾ Patřila mezi ně například beseda Svatopluk Čech v Žürichu, které jsem také členem a která vznikla ještě za Rakouska-Uherska, a také beseda Slovan v Ženevě, která je dodnes nejstarším českým spolkem ve Švýcarsku. Nedávno slavila sto let své existence a mimochodem nese zásadní zásluhu na tom, že republika a kanton Ženeva se rozhodly v hlavním městě pojmenovat jednu ulici po prvním československém prezidentovi.²⁾ Posléze mezi krajanské organizace přibyl i spolek Masaryk, který jsme založili v Solothurnu. Vypracoval jsem pro něj statuty, přeložil je do němčiny a zřízení spolku ohlásil příslušným úřadům.

K čemu jsou takové spolky dobré? Kromě toho, že jsou místem, kde můžete potkávat krajany a do jisté míry můžete jejich prostřednictvím šířit dál dobré jméno svého národa, krajanské spolky jsou také záchrannou zónou pro lidi, kteří se ocitli v zahraničí v nesnázích. Na emigranty se totiž po příchodu do cizí země obvykle nejprve vrhnou zástupci obchodních firem nejružnějšího druhu i kvality, zahrnou je informacemi o zboží, které nezbytně, ale nezbytně budou potřebovat, zaplaví je množstvím smluv a výhodných podmínek ke koupi, až krajané, neznalí poměrů, podlehnou. A pak, když pochopí celý podvod, se zoufale soudí a snaží bránit.

Ani nevím jak, ale záhy jsem se v Solothurnu také stal právníkem, který dělal advokáta chudých a pomáhal především českým krajanům v nejružnějších soudních sporech. Vypracovával jsem jim zdarma žaloby o rozvod, pomáhal se zařizováním nejružnějších podpor od státu, s hledáním bydlení...

Měl jsem v tomto směru už celkem úctyhodnou praxi, když mi navrhl, abych kandidoval v nových volbách na předsedu Svazu československých spolků ve Švýcarsku. Členové výboru mou kandidaturu podporovali, pouze si stanovili podmínku, že musím zřídit sociální fond pro Čechy ve Švýcarsku, což mi přišlo velmi jednoduché, protože jsem se v téhle problematice velmi dobře orientoval. Založil jsem tedy Masarykův fond, účelovou organizaci, která sbírala peníze na podporu Čechů v nouzi a pak jsem byl také zvolen předsedou výboru Československých spolků ve Švýcarsku. V této funkci jsem působil rok, jak ukládaly stanovy svazu.³⁾

Musím však přiznat, že mým hlavním zájmem v exilu stále zůstával praktický boj proti komunismu – samozřejmě, v rámci omezených možností, v kterých jsem se pohyboval.⁴⁾

Dlouhé roky jsem byl předsedou Světového sdružení bývalých československých politických vězňů v exilu a také členem předsednictva Svazu československých spolků ve Švýcarsku. Až ve Švýcarsku jsem si totiž uvědomil, jak málo lidé v zahraničí ví o tom, co se děje za železnou oponou v Československé republice a co se tam stalo.

Komunistický režim pro svou vlastní jistotu a ochranu zavřel (a tím pádem umlčel) na dlouhá léta každého, kdo se mu zdál nejen nebezpečný, ale třeba i jen nepohodlný. Došlo tak podle mých informací k postupnému odsouzení více než 245 000 nevinných lidí (v poslední době některé americké zdroje uvádějí, že odsouzených bylo dokonce více než 275 000). Nešlo přitom o nějaké aktivní revolucionáře proti československé komunistické straně, ale většinou o běžné občany, kteří nesouhlasili s vládou jedné politické strany. Ta uzurpovala a jako jediná ovládala všechny tři části státní moci – tj. moc zákonodárnou, dále moc výkonnou, čili vládu a všechny správní úřady, a také třetí část – moc justiční (obsadila svými lidmi všechny soudy v republice).⁵⁾

V Mnichově proto vznikl Československý poradní sbor pro západní Evropu, jehož jsem se stal také členem a dokonce jsem v jednom období vykonával i funkci předsedy. Prvořadým úkolem tohoto informačního sboru, jehož zakladatelem byl žurnalista Jožka Pejskar, bylo informovat všechny západní státy o poměrech v komunisty uzurpovaném Československu.

Převážnou část těchto informačních dopisů jsem koncipoval já, a tak si samozřejmě pamatuji i reakce, které na naši adresu přicházely. Nejakurátnější a také neotevřenější byl americký prezident Ronald Reagan, který nikdy neopomněl odpovědět. V jednom dopise nám třeba sděloval

anglicky, že „naše oznámení s pozorností vzal v úvahu“ a dopis zakončil českým „sbohem“. Byla to sice jen formalita, ale na takové úrovni, která nás, utečence, povzbudila a dodala nám odvahy do dalších dní.⁶⁾

Do Ameriky jsme s údaji o politických vězních, zmanipulované justice i politickém systému posílali samozřejmě i informace, které se nám podařilo odhalit ve Švýcarsku či jiných zemích západní Evropy. Já jsem například zjistil, jakým způsobem financuje komunistická československá vláda své agenty v zahraničí.

Československá republika, která sama musela v zahraničí nakupovat zásoby mědi pro výrobu elektrických vodičů, vyvážela do zahraničí množství doslouživších elektrických kabelů jako měděný odpad. Současně s tím transportovala tajně, ve vagonech zasypaných pískem, i odlitky surového hliníku, který se vyráběl na Slovensku. Proč to bylo zapotřebí? Všechny tyto „odpadové suroviny“ putovaly do Vídně, kde je převzal komunistický agent žijící trvale v Německu. Ten suroviny prodal a z výtěžku financoval agenty československé komunistické vlády v zahraničí.

Tyto informace jsme samozřejmě předali na příslušná místa, sdělili jsme je také všem členům Československého informačního sboru pro západní Evropu. Scházeli jsme se na různých místech a v různých státech – na naše schůzky přijížděl třeba doktor Václavík, který kdysi býval československým soudcem, až z Londýna. Z Německa přijížděl Jožka Pejskar, a další lidé z ostatních zemí Evropy.

Vzpomínám si, že jedna z těchto schůzí se konala v nádražním salonku restaurace v Lindau, v pohraničním městě Německé spolkové republiky. Vypravil jsem tehdy na cestu, ale zapomněl jsem doma emigrační pas. Když už jsem přijížděl do Lindau, přišla do vlaku pasová kontrola a já musel přiznat, že jsem bez dokladů. Němečtí policisté mě proto na nádraží v Lindau předvedli k výslechu. Vypověděl jsem, že přijíždím ze Švýcarska, kde žiji jako politický uprchlík, a že směřuji na schůzi antikomunistického Československého poradního sboru pro západní Evropu, která se koná v nádražním salonku v Lindau. Úředník si vše zapsal a pak mě propustil se slovy, že po skončení této schůze se musím přímo u něj znovu ohlásit a odjet zpět do Solothurnu. Učinil jsem, jak mi přikázal, a když jsem po skončení schůze zase stanul v jeho kanceláři, podíval se na mě a povídá:

„Jestli moc nepospícháte, můžete se tady ještě chvíli zdržet. Máme tady totiž dnes na nábreží jezera koncert Budapešťské filharmonie a pokud vás to zajímá, můžete si ho jít poslechnout a potom odjet zpět

do Švýcar.“ Byla to milá pozornost od německého policejního úředníka českému exulantovi. Samozřejmě jsem ji rád přijal a odjel až posledním vlakem. Šéf tohoto policejního úřadu byl Němec a jednal v rámci své kompetence. Žádný Čech na jeho místě by to byl neudělal.

V souvislosti se svou exilovou politickou aktivitou nemohu opominout ani dva dopisy, které mi v průběhu let přišly z Paříže. Jsem přesvědčen, že oba poslal Pavel Tigrid, který samozřejmě věděl o tom, co ve Švýcarsku podnikám. Když jsem se ho na to konečně zeptal (už v Praze, po roce 1989), sice mi tuto informaci nepotvrdil, ale ani nevyvrátil. A tak soudím, že on byl odesílatel, byť se nikdy nepodepsal.

První dopis mi přišel v sedmdesátých letech a týkal se okupace Československa sovětskou armádou. Byla to zpráva, vlastně svědectví členů ÚV KSČ, kteří se postavili proti tomu, aby komunisté osobně pozvali Sověty a dovolili jim okupovat naši zemi. Když ovšem byli tito lidé přehlasováni a Rusové vpadli se souhlasem jejich kolegů do země, dostali tito politikové strach o život. Dovedli si představit, jak s nimi soudruzi z Moskvy naloží, věděli, jaký osud čeká všechny zrádce a neposlušné komunisty. A tak nečekali a utekli do Francie. Tam se spojili s Pavlem Tigridem, který tam už od roku 1948 pobýval v exilu a vedl nakladatelství Svědectví. Vyprávěli mu o celém jednání na ÚV KSČ před 21. srpnem a také samozřejmě jmenovali komunistické funkcionáře, kteří nakonec Rusy skutečně pozvali. Tigrid celou jejich zprávu uveřejnil ve významném francouzském časopise Le Monde a ke mně posléze dorazil její úplný český překlad.

Druhý, ještě tajemnější a v dané situaci ještě nepochopitelnější dopis přišel z Paříže o mnoho let později – v roce 1987. Bylo to tzv. *Prohlášení spolupráce*, které podepsalo 26 lidí. Polovina z nich byli příslušníci KSČ, druhá polovina bezpartijní intelektuálové a dokonce disidenti, kteří byli přesvědčeni, že přispívají k důležité a národu velmi potřebné věci. Na jedné straně Marián Čalfa, na druhé Václav Havel a Václav Benda podepsali jakýsi program nebo zásady budoucího politického převratu, respektive přechodu od naprosto autoritativního vedení státu k jiné, dejme tomu mírnější, ale ještě vůbec ne demokratické podobě.⁷⁾

Když jsem si četl ten text, v němž je číslována každá řádka a v němž se mluví o boji proti autoritativním a teroristickým režimům, dokonce se v něm uvažuje o zavedení demokracie, která je údajně v krizi všude na světě (to cituji), ale nepadne v něm ani slovo o boji proti komunismu anebo komunistickým stranám jako původcům veškerého teroru, vůbec jsem nechápal, o co kráčí. Až o dva a půl roku později a hlavně v násle-

dujících letech mi došlo, že je to práce Ústředního výboru Komunistické strany Československa, který připravil přechod k demokratičtějšímu státnímu zřízení.

Komunisté v Československu měli dostatek času, aby našli několik osvědčených, ale relativně pokrokových lidí mezi sebou a s jejich pomocí zmanipulovali pár demokraticky smýšlejících a všeobecně ctěných intelektuálů. Ti pak společně vyhlásili tzv. *Prohlášení spolupráce*, v němž ovšem každá strana viděla pravděpodobně něco jiného. Zatímco komunisté si oním „přechodem k demokratičtější podobě státu“ chtěli otevřít zadní vrátka a připravit si půdu pro existenci v budoucnosti, oněch třináct bezpartijních intelektuálů, dokonce disidentů, podepisovalo toto prohlášení bezesporu ve svatém nadšení, že konají dobro a to nejlepší pro svůj národ. O tom jsem hluboce přesvědčen.

A aby celý dokument dostal také správné nadnárodní rozměry a působil poněkud internacionálně, bylo k jeho podpisu přizváno také několik cizinců: Rumun Gheorge Calciu-Dumitreasa, Poláci Jerzy Grebski a Maria Nowak, Litevci Algis Klimaitis a Nijolė Sadunaite, Bulhar Stefan Tabakov a Ukrajinec Volodymyr Malynovič.

Četl jsem si tehdy v roce 1987 ta jména a vůbec mi to nedávalo smysl. Text, který mi přišel v obálce s pařížským razítkem, ale bez jakéhokoli komentáře, jsem tehdy odložil. Teprve po 17. listopadu 1989 jsem poznal, že to byl vlastně perfektní program tzv. sametové revoluce. Byla připravena a naplánována pečlivě dva a půl roku předem. Zbývalo jen stanovit datum, což bylo ovšem závislé na postupu Gorbačovovy gласnosti a perestrojky v Sovětském svazu.

V tomto celém *Prohlášení spolupráce*, podepsaném šestadvaceti československými prominenty, není ani jediné slovo o komunistické straně nebo komunistech jako původcích veškerého teroru a právní zvrůle (jak je nakonec definoval, tj. zločince i jejich trestné činy – dodnes platný zákon ČR číslo 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu). Toto prohlášení je asi srovnatelné s tím, jako by někdo s veškerou energií prohlašoval, že bude bojovat proti krádežím a vraždám, ale nikoliv proti zlodějům a vrahům. Což je asi tak stejné, jako se vydat s mečem proti větrným mlýnům, jak to již v 16. století učinil Cervantesův don Quijote de la Mancha.

Bohužel, přesně na takovém principu byla vystavěna i tzv. sametová revoluce a posléze nová republika.

Dnes jsem přesvědčen, že i datum listopadové revoluce bylo stanoveno v Moskvě, či přinejmenším na ÚV KSČ. Komunisté se rozhodli zne-

užít tzv. studentský den, při kterém si všichni Čechoslováci připomínali smrt Jana Opletala při protinacistických demonstracích v Praze 28. října 1939.

Samozřejmě, přišlo mi to symbolické a úžasné, když jsem v Solothurnu v ten den sledoval zprávy a najednou hlasatelka oznámila, že přerušují vysílání, aby nás informovali o aktuální situaci v Praze. A vzpomněl jsem si pochopitelně na podzim 1939, kdy nás Němci honili v ulicích a já teď sledoval záběry německého vysílání z Národní třídy. Radoval jsem se samozřejmě, když se Václav Havel stal prezidentem a komunistická strana se oficiálně vzdala své vedoucí moci ve státě. Tehdy jsem ještě doufal a věřil, že je možné obnovit demokracii v zemi, ve které jsem já sám už zažil tolik politických systémů: od rakousko-uherského přes první republiku, druhou republiku, fašistický protektorát, třetí republiku až po komunistickou diktaturu a do níž jsem už nedoufal, že se někdy budu moci vrátit.

Vrátil jsem se. Poprvé jsem do Prahy přijel hned někdy v prosinci 1989 a posléze 15. ledna 1990. To už jsem se vypravil rovnou na Hrad. Společně s jedním kolegou z výboru Světového sdružení bývalých Československých politických vězňů jsme vezli Václavu Havlovi gratulaci k jeho zvolení prezidentem. Doufali jsme, že jako někdejší politický vězeň nás alespoň na pět minut přijme a my mu také můžeme být nějak prospěšní. Ohlásili jsme se na recepci Prezidentské kanceláře a čekali několik hodin, než přišel jakýsi prezidentův pobočník a řekl nám, že nás Václav Havel přijmout nemůže. Domluvili jsem se s ním, že tedy přijdeme za dva dny, oficiálně jsme se objednali, ale situace se zase opakovala. Teprve napotřetí jsem se k Václavovi Havlovi propracoval a při krátkém rozhovoru s ním jsem pochopil, že v této zemi není vůle, aby byla odčiněna nespravedlnost a potrestán zločin. Pan prezident, obrácen ke mně zády, abych mu neviděl do očí, mi řekl:

„Tady se žádný hon na komunisty pořádat nebude.“

Za tímto prohlášením se skryli všichni komunističtí zločinci, kteří páchali trestné činy, uvedené v zákoně č. 198/1993 Sb., a skrývají se dodnes. Bohužel. Tehdy, když jsem ho poslouchal, když mluvil o tom, že „nebudeme jako oni“, jsem si vzpomněl na dopis, který mi přišel z Paříže a kterému jsem tehdy nerozuměl. Už mu rozumím. A proto dnes činím Václava Havla odpovědným za morální úpadek této země. Za jeho záda se skryli všichni zločinci, kteří se podíleli na persekuci tisíců bezbranných lidí. On jim ten úkryt vědomě poskytl, zavázal se k tomu právě už dva a půl roku před revolucí, kterou pak sám přízně nazval sametovou.

Je pravda, že o tři roky později Parlament schválil zákon č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. KSČ je v něm charakterizována jako organizace zločinná a zavrženíhodná, jsou v něm také přesně definovány komunistické zločiny a také je tam přesně napsáno, kdo je za tyto zločiny odpovědný. Mohl bych být spokojen: zločin byl pojmenován, byli pojmenováni i konkrétní viníci. Jenže – onen zákon nestanovuje žádné sankce! A tak komunisté zůstali nepotrestáni. Tak si to naplánovali a také toho docílili. Tato skutečnost mě nikdy nemůže nechat klidným, nedává mi spát. Viním za ni prezidenta Havla. Nese za to plnou právní i mravní odpovědnost.

Druhé zásadní zklamání mi připravila nová vláda a poslanci ve státě, který se proklamoval být demokratický, že nedokázali alespoň částečně nahradit lidem, kteří byli persekuováni komunistickým režimem, ztráty, které utrpěli. Všichni političtí vězni byli sice rehabilitováni a také dostali jisté peněžní odškodnění za každý rok strávený v kriminále, ale většina z nich nezískala už zpět majetek, který jim komunistická moc protiprávně odebrala a tedy ukradla.

Většina exulantů se také nemohla vrátit domů, protože de facto neměla kam. Nikdo jim nevrátil domy, které komunisté zkonfiskovali a pak prodali pod cenou jinými lidem. Cizí lidé tedy dodnes žijí také v mém domě na Bohdalcích a já se marně už patnáct let soudím jako jeho vlastník o jeho držbu. A takové bitvy podstupuje mnoho dalších bývalých vězňů, emigrantů či politicky persekuovaných lidí.⁸⁾

Mně se podařilo alespoň využít vládního nařízení, které z počátku roku 1990 přiznávalo přednostní právo na bydlení lidem, kteří se vraceli z emigrace, a to ve čtvrti či okrese, kde původně žili. Tak jsem alespoň získal malý byt ve Vršovcích, zatímco většina ostatních emigrantů se o tomto nařízení ani nedozvěděla a nechala se zahrnat prvním nepřijemným úředníkem. Většina z nich se také vrátila do ciziny, znechucena a hluboce raněna. Lidé, kteří přežili nejhorší kriminály, nebo kteří proti své vůli museli opustit svou vlast, nemají dodnes šanci žít v domě, který si sami postavili nebo který patří jejich rodičům, nemají nárok ani na osobní památky po předcích.

Vždycky si vzpomenu na maminku svého kamaráda Jirky Straucha, která spáchala po jednom zvláště tvrdém výsledku ve vyšetřovací vazbě sebevraždu. Nebyla žádná protikomunistická bojovnice, ale elegantní dáma z Police nad Metují, kde vlastnila společně s manželem kožešnický podnik. Když se chopili moci komunisté, podnik Strauchovým zabrali

a pak je obvinili, že neodevzdali všechen výrobní materiál. Našli u nich pár kožichů a všechny je, rodiče a Jirku, zavřeli. Před soudem však nakonec stanuli jen muži, protože paní Strauchová ve vazbě zemřela.

Nebyla nikdy odsouzena k žádnému trestu, ani ke konfiskaci majetku, přesto komunistická policie zabavila při zatýkání i všechny její osobní věci a klenoty a také je nikdy nepovažovala za nutné pozůstalým vrátit. Jirka po listopadu 1989 sebral odvahu a vznesl u soudu požadavek, aby mu tyto – oficiálně nikdy nezkonfiskované věci – byly vráceny, když už nemá nárok získat zpět majetek, který sebrali jemu a jeho otci. Soudci projevili snahu, ale nakonec se dozvěděl, že mu nic nevrátí, protože Národní banka má ve svých sejfech tolik zabavených cenností, že prostě ty, které patřily paní Strauchové, není schopen nikdo identifikovat. A tak raději nevydají nic a nikomu.

Kvůli paní Strauchové, kvůli tisícům postižených lidí, kteří se už patnáct let marně dovolávají svých práv, jsme se rozhodli v polovině 90. let založit Svaz občanské sebeobraný – S.O.S. Posláním tohoto spolku, kromě toho, že se permanentně stará o restituce a vydávání neoprávněných konfiskátů (také já jsem v mnoha kauzách zastupoval lidi, kteří byli v tomto směru nespravedlivě postiženi), je trvalá kontrola nad Českou republikou a jejím právním a demokratickým systémem. S.O.S. také podává zprávy o nezákonnostech, které se tady dějí, příslušným institucím ve vyspělých demokraciích.

Tím jsem se vlastně vrátil k činnosti, kterou jsem provozoval v exilu. A vlastně dělám zase to, co jsem dělal vždycky. Stejně jako kdysi v kriminále a později v exilu pomáhám lidem s podáváním žalob, zastupuji je v soudních jednáních a snažím se jim pomoci alespoň částečně se domoci práv, které v jiných demokratických státech platí za samozřejmost, o které se nediskutuje. Natož aby se kvůli ní musely vést soudní spory. A od nikoho za to nic nežádám.⁹⁾

XV.

Každý se rodí s úkolem...

Měření času se děje prakticky dvojím způsobem. Jednak objektivně – když počítáme vteřiny, minuty, hodiny, týdny, měsíce a roky, jejichž délka je stanovena oběhem Země okolo Slunce. Ale existuje ještě druhé měření času – naše subjektivní. Tak čas vnímáme a užíváme.

Vzpomínám si na dobu, když mi byly asi tak čtyři roky a kůň nebo kráva se mi zdáli být ohromnými zvířaty; doba od Vánoc do Velikonoc byla k nepřekání a první školní prázdniny úžasně dlouhé.

Později, jak jsem dorůstal, se kůň a kráva jaksi zmenšili, doba od Vánoc do Velikonoc, od Velikonoc do prázdnin i dva měsíce prázdnin se zkracovaly a zkracují se dodnes. Dnes už mi Vánoce i Nový rok utečou tak, že ani nevím jak, a už jsou tu zase Velikonoce, prázdniny, podzim a zase Nový rok. Všechna údobí s pokračujícím věkem vnímám stále kratší a kratší. Od roku 1990 se moje subjektivní měření času ještě zrychlilo, protože prakticky polovinu roku trávím ve Švýcarsku a polovinu v Čechách. Znamená to trvalé změny, různé vjemy, šestnáctihodinové cesty mezi Prahou a Solothurnem. Čas už teď skutečně letí. Možná však právě díky tomu, že už skutečně nemám času nazbyt, vidím věci tak, jak jsou. A také je tak pojmenovávám.

Již brzy po komunistickém puči dne 17. listopadu 1989, který pan Havel nazval „sametovou revolucí“, jsem poznal, že k návratu demokracie tehdy nejen nedošlo, ale ani postupně nedochází.

Sice někteří zasvěcení lidé znali obsah a rozsah zločinů KSČ, avšak závěry z toho ve smyslu potrestání těchto zločinů žádné učiněny nebyly. Za tuto skutečnost nese plnou právní i morální odpovědnost bývalý prezident České a slovenské federativní republiky a od 1. ledna 1993 prezident České republiky. Veškerým svým vlivem a veškerou mocí se zasadil

o to, aby k žádnému potrestání zločinů nedošlo, i když byly později definovány a specifikovány *zákonem České republiky č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu*.

Tento zákon je dodnes platný. Jsou v něm vyjmenovány nejen všechny zločiny KSČ, je v něm také uvedeno, kdo je za ně odpovědný. Zákon definuje v § 2 odst. 2 Komunistickou stranu Československa jako organizaci zločinnou a zavrženíhodnou. Aby tyto skutečnosti, zjištěné, definované a publikované nedošly nikdy k zapomenutí, považuji za nutné tento zákon otisknout také jako přílohu svých pamětí.¹⁾

Co se skutečně v naší zemi a v naší vlasti, České a slovenské federativní republiky a od 1. ledna 1993 v České republice dalo, zjistil jsem velmi brzy a zmínil jsem se o tom již ve svém článku ze dne 8. září 1991 nazvaném *Příprava „sametové“ revoluce dva a půl roku před jejím konáním*. Považuji také za nutné tento svůj komentář uveřejnit²⁾. Jako předseda Světového sdružení bývalých československých politických vězňů jsem také 18. února 1992 napsal článek *Tak zvaná sametová revoluce, která žádná revoluce nebyla*. I tento text přikládám ke svým pamětím.³⁾

Po celou dobu, co jsem se vrátil do vlasti, se snažím pomáhat lidem, kterým komunistický režim protiprávně odejmul majetek. KSČ ho tak ukradla vlastně dvakrát.

Definice této krádeže zní: Protiprávní odejmutí majetku nevinným lidem bez skutečného právního podkladu je krádeží. Tím bylo postiženo nejméně 245 000 lidí, v poslední době se dokonce v tisku objevují zprávy o 270 000 nevinně odsouzených politických vězňích, kterým komunistický režim také protiprávně odejmul a tedy ukradl majetek.

Tato krádež byla zákonem č. 119/1990 Sb. o soudní rehabilitaci zrušena ex tunc – to znamená „od tehdy“. Takže žádné konfiskační rozsudky právně nikdy, ani jediný okamžik neexistovaly! Z této skutečnosti plyne, že jestliže neexistovaly žádné konfiskační rozsudky, nemohly existovat ani konfiskace samy a postižení svůj majetek nikdy právně neztratili. Jaká je však skutečnost? I když žádné konfiskace tedy nebyly, majetek nevinných nejméně 35 000 lidí (a to k nim nepočítám postižené zemědělce), kteří dnes žijí v České republice a po celém světě, mají ve své držbě stále neoprávněné osoby.

A ani za čtrnáct roků po „sametovém puči“ nebylo dosaženo nápravy tohoto jasného a prokazaného bezpráví. A to přesto, že se Česká a Slovenská federativní republika a posléze Česká republika mezinárodně zavázaly být právním a demokratickým státem a obě též prohlásily právní kontinuitu předcházejících politických režimů, čímž převzaly i odpovědnost za veškeré činy těchto režimů. Pro mě osobně a pro nejméně 35 000

postižených je to tragédie a chápu ji jako tragédii celé země. Všechny její „posametové“ vlády a režimy nedokázaly se vypořádat s komunistickými zločiny a tedy ani nedokázaly ustavit právní a demokratický stát.

Prosím všechny čtenáře, aby posoudili, zda příslušník zločinné a zavrženíhodné komunistické strany - jak ji definuje platný zákon ČR č. 198/1993 Sb. - je a nebo není také zločincem.

A prosím všechny čtenáře, aby si uvědomili, že členové *zločinné a zavrženíhodné komunistické strany*, dodnes zasedají v obou zákonodárných komorách, také jsou členy všech odvolacích institucí české justice, u níž vykonávají dokonce nejvýznamnější funkce - u Nejvyššího soudu a dokonce u Ústavního soudu České republiky. A v těchto funkcích (bez ohledu na zjištění učiněné v § 1 odst. 1, zákona č. 198/1993 Sb.) rozhodují o tom, zda prokázané zločiny mají či nemají být napraveny a potrestány. Posuďte sami, zda mohou nestranně a spravedlivě soudit, nebo naopak je v jejich zájmu tyto zločiny krýt.

Posuďte sami, zda za těchto skutečností, které byly plně prokázány, má dnešní Česká republika právo tvrdit, *že je právním a demokratickým státem*.

Ve snaze dosáhnout nápravy spáchaných zločinů jsem podnikl rozsáhlou celosvětovou akci. Získal jsem plné moci například všech československých spolků ve Spojených státech amerických a podal jsem v říjnu 1992 tehdejšímu generálnímu prokurátorovi České republiky v Praze návrh k podání návrhu k Ústavnímu soudu České a Slovenské federativní republiky, který by zahrnoval aspoň zásadní změny zákona č. 87/1991 Sb. o mimosoudních rehabilitacích.

O nutnosti změny v dosavadní státní politice se mi také podařilo přesvědčit tehdejšího předsedu ústavně právního výboru poslanecké sněmovny České republiky doktora Výborného. Ten dal souhlas k tomu, abych svolal z celého světa zástupce lidí, kteří byli postiženi komunistickým terorem. Dostavili se do velkého sálu poslanecké sněmovny a sešli se tady s poslanci, zejména se členy ústavně právního výboru (samozřejmě, s komunistickými zákonodárci jsme jednat nechtěli). Z tohoto setkání vzešel návrh Ústavnímu soudu na zrušení podmínky trvalého pobytu v České republice, kterou bylo třeba splnit, jestliže někdo požadoval vrácení konfiskovaného majetku. Tento návrh mnoha lidem prospěl.

Bohužel je mi smutno a téměř k pláči, když vidím, že této zemi vládnou krádeže a na běžném programu dne je rozkrádání mnohamiliardového majetku.

A je mi opravdu smutno, když srovnávám daňové zatížení občanů první Československé republiky a dnešní republiky.

Je nutno vzít na vědomí, že v roce 1918 Československá republika byla vlastně jen bývalou provincií rakousko-uherského mocnářství. Jako nový a samostatný stát musela vybudovat všechna ministerstva, musela vybudovat všechny úřady a dokonce i novou univerzitu, musela dokonce také začít zbrojit, když se objevil nebezpečný Hitler. Přestože však financovala nemalé projekty ze státní kasy, tehdejší daně z příjmu obyvatelstva byly přesto mírné a nedocházelo ani k žádným deficitům státního rozpočtu. Až teprve když došlo na skutečně masivní vyzbrojení armády, když bylo nutné pořídit kanóny, tanky a letadla, byla pro tento účel v první republice zavedena daň z obratu ve výši dvou procent.

Když se Adolf Hitler dostal v Německu k moci, rozhodla československá vláda, že pro svou obranu musí vybudovat pohraniční pevnůstky vybavené příslušnými zbraněmi, komunikačními prostředky a dalšími vojenskými nezbytnostmi. A pro tento účel byla daň z obratu ještě zvýšena o jedno procento – takže nejvyšší obrátová daň v první Československé republice se vyšplhala na tři procenta.

Moderní a skutečně logická daň je tzv. daň z přidané hodnoty, kterou má také většina evropských států. Zavedla ji i jedna z prvních českých vlád, kterou vedl ekonom Václav Klaus. Vzpomínám si, jak sám tehdy v televizi podstatu této daně vysvětloval. Říkal, že například velký obchodní podnik koupí jako surovinu velké množství másla. Toto máslo ovšem hodlá prodat a proto ho zabalí do půlkilových balíčků. Čili – hodnota másla se zvýší o cenu obalu. Z toho cenového „přírůstku“ bude také placena daň.

Tento příklad byl jasný a správný. Avšak dnešní skutečná daň z přidané hodnoty je něco naprosto jiného. Pod jejím názvem se skrývá vlastně daň z obratu. Postihuje devatenácti procenty všechno průmyslové zboží, dokonce i telefonní hovory. Přes tyto enormní daně přitom dnešní státní rozpočet už řadu roků končí velkým deficitem. Kdo a kdy, případně jak tyto státní dluhy zaplatí, není známo, jisté však je, že jednou to být zapláceno musí.

A jenom pro srovnání: Švýcarsko je stát, který má na celém světě v každé zemi bohatě dotované diplomatické zastoupení. Švýcarsko také trvale a významným způsobem podporuje chudé a rozvojové země, například financuje v Africe stavbu škol, meliorací, zdravotních zařízení a podobně. A přesto všechno existuje ve Švýcarsku daň z přidané hodnoty jen ve výši 6,5 procenta. Jenom tento daňový rozdíl snižuje velmi výrazně životní úroveň českého národa proti jiným srovnatelným národům.

Přál bych si, aby v této malé zemi, která je i mou vlastí, a na kterou jsem byl dlouhá léta pyšný, bylo dosaženo práva a spravedlnosti. A je pro mě velmi těžké, když musím konstatovat, že tato země se nedokázala ani za více než čtrnáct roků stát právním a demokratickým státem. Nevzala na vědomí hlavní zásadu celého světa a celého vesmíru.

Celý vesmír funguje totiž jedině tzv. zákonem o reakcích: například - odstředivá síla při rotaci planet okolo Slunce je vyrovnávána stejně velkou přitažlivou silou Slunce. Tento princip tzv. trvalé rovnováhy neplatí jenom v životě materiálním, ale i ve smyslu morálním a etickém.

Znamená to tedy, že spáchaný trestní čin musí být adekvátně potrestán, aby došlo znovu k morální rovnováze. Nepotrestané zločiny svádějí k tvorbě nových zločinů. A lidé sami nemohou žít normálním, spokojeným a šťastným životem, pokud nedojde ve všech oborech jejich života k nastolení skutečné spravedlnosti a tím i morální rovnováhy.

Je pravděpodobné, že mým osudem bude asi do posledního dechu rvát se za právo a spravedlnost ve smyslu definice římského právníka Celsa, podle něhož „*Jus est ars boni et aequi*“ – „*Právo je umění dobra a rovnosti, nebo spravedlnosti*“.

Jistě – existuje také jiná definice práva. Formuloval ji svého času doktor Josef Goebbels, ideolog Adolfa Hitlera: „*Macht ist Recht aber Recht ist keine Macht*“ česky: „*Moc je právo, ale právo není žádná moc!*“ Bohužel, dnes se zdá, že tato definice práva – pokud jde o restituci protiprávně odejmutého a tedy ukradeného majetku – trvá v české justici stále. Zákon České republiky č. 198/1993 Sb. naprosto jednoznačně stanoví, kdo je za tyto krádeže majetku a jiné trestné činy odpovědný. Avšak: nestanoví žádné trestní sankce. Je to tedy pes, který hlasitě štěká, ale nekouše.

Upozorňuji, že se nedomáhám trestu jako msty za spáchaný zločin⁴⁾. Trest je jen uvedení lidské společnosti do morální rovnováhy, bez které lidé žít nemohou. Nepotrestané zločiny plodí nové zločiny, to je známá zákonitost – staletími prověřená. V České republice jde o ještě vážnější věc: stát úmyslně nepotrestal zločiny a zločince, kteří jsou přitom definováni v zákoně. To nemá obdoby v žádném právním a demokratickém státě světa!

Česká republika se stane právním a demokratickým státem teprve tehdy, až dojde i na trestní sankce. Vypracoval jsem proto již paragrafovaný Návrh na doplnění zákona č. 198/1993 Sb. trestními sankcemi i s důvodovou zprávou.⁵⁾

Každý člověk se rodí s nějakým úkolem. O tom jsem přesvědčen. A každý člověk celým svým způsobem života, jednáním i postoji tento

úkol naplňuje. Bezesporu i já jsem ještě před narozením dostal úkol. Jak jinak bych sám sobě mohl vysvětlit, že mi byl dán tak dlouhý a dramatický život. Nijak jsem se o něj nezasloužil, neusiloval jsem o něj, žil jsem podle svých sil a možností, jako každý člověk... Co tedy bylo mým úkolem?

Nedokážu to asi přesně definovat, ale vím, že se až do konce budu rvát o právo ve smyslu umění dobra, rovnosti a spravedlnosti. A také vím, že nebude klidu, spokojenosti a štěstí v celém českém národě do té doby, dokud tato dva tisíce roků stará římská definice práva nenajde u nás uplatnění. Udělám proto vše, co je ještě v mých silách. Budu se o to dál snažit, tak jako to dělám již dlouhá léta. A do posledního dechu svého života to dělat budu.

Ale musím přiznat, že ve svých takřka sto letech už ztrácím naději, že se toho „šťastného věku“ sám dočkám. Dočkají se však určitě jiní, mladší. Nepochybuji, že česká země bude zase skutečným právním a demokratickým státem, který se stane skutečnou vlastí všech Češek a Čechů, žijících v ní nebo kdekoli jinde na světě.

Tím uzavírám neúplné vzpomínání na svůj dlouhý život. Na konci měsíce března to bude už sto let, co jsem se v Dobřívě narodil.

*V Praze 8. března 2005
Dr. Jaroslav Anděl*

